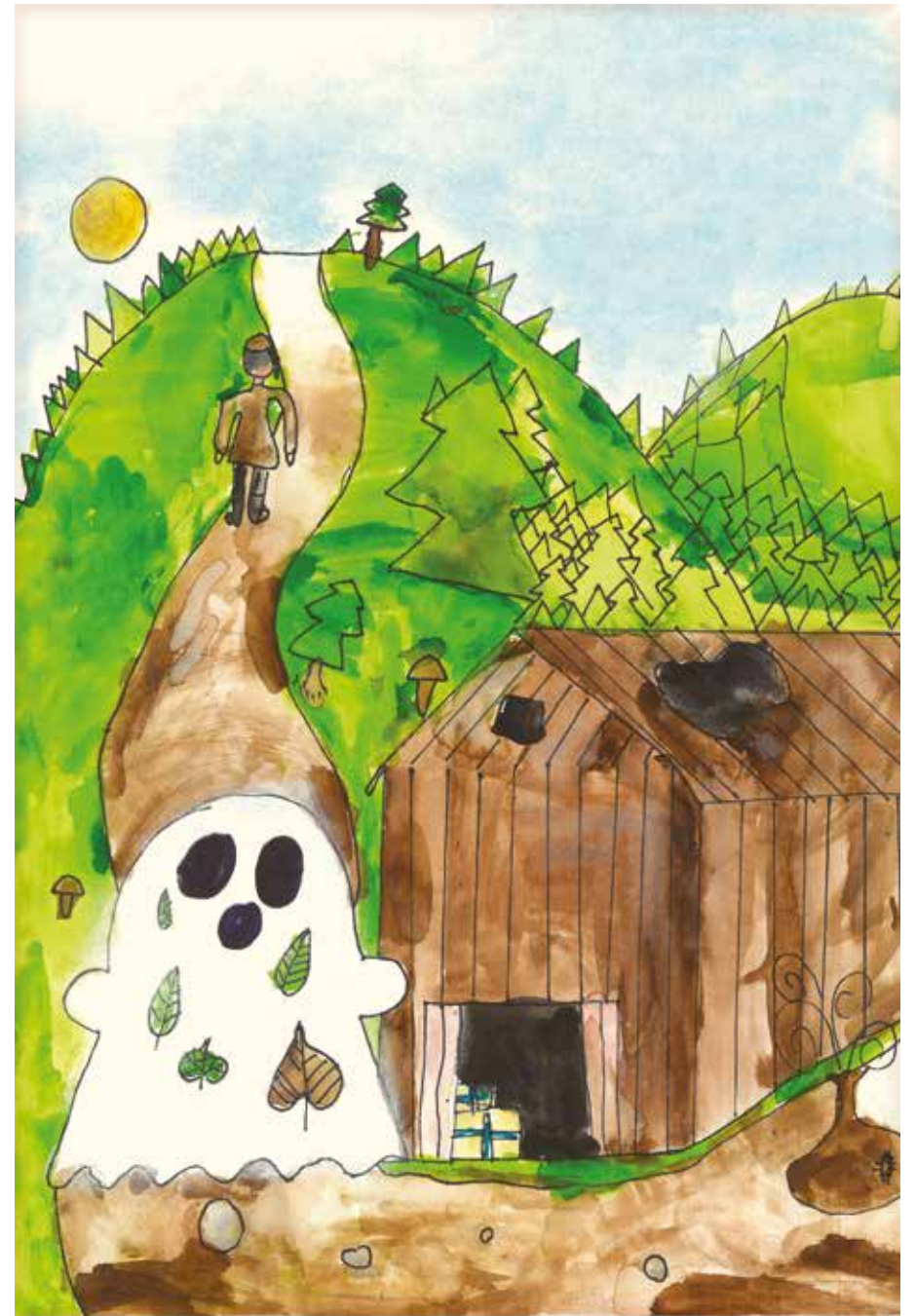

Holicko

pověsti a povídačky

Úvodní slovo

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,
jistě jste již z pouhého pohledu na obálku poznali, že knížka, kterou právě držíte v ruce, je sbírka pověstí ze všech obcí Holicka.

Knížka vznikala v průběhu let 2023 a 2024, kdy jsme s místními starosty a kronikáři hledali více či méně známé pověsti a tradované povídky, které naše čtenáře seznámí s možná trochu pozapomenutou historií našeho regionu a zároveň je zavedou na mnohá zajímavá místa. K inspiraci sloužily archivy jednotlivých obcí, záznamy již literárně převyprávěných pověstí z minulého století, ale i příběhy odposlouchané pamětníky nebo jen historická fakta.

Touto knížkou jsme chtěli návštěvníkům, ale hlavně i samotným občanům přiblížit území Holicka i z jiného úhlu pohledu. Důležitá je totiž nejen přítomnost a budoucnost, ale i minulost, kterou bychom měli znát a ctít. Vážít si toho, co zanechaly ruce našich předků a hlásit se k jejich odkazu. Neboť abychom věděli, kým jsme, musíme znát své kořeny, tedy odkud jsme a z čeho vycházíme. Pak budeme schopní chránit poklady našeho regionu a předávat je dalším pokolením.

Vznikem této knížky chceme podpořit náš vztah k Holicku, místu, kde žijeme, chodíme do práce nebo do školy. Přispět střípkem do mozaiky, která utváří naši regionální identitu, naši sounáležitost a hodnotové zakotvení. Je pro nás důležité, aby lidé, kteří zde bydlí, ale i děti, které zde vyrůstají, byli hrdí na to, že jsou z Holicka. Protože **NĚKAM PATŘIT, MÍT SVÉ KOŘENY, TO ZNAMENÁ MÍT SVŮJ DOMOV, KAM SE RÁDI VRACÍME A KDE JSME VŽDY VÍTANI.**

Proto se pojďme inspirovat a podívejme se, co naši předchůdci vykonali, aby Holicko bylo takové, jaké je. A můžeme na ně i navázat tak, aby život zde byl ještě vlídnější a příjemnější pro další generace.

Ing. Michaela Kovářová
Ředitelka MAS Holicko, o.p.s.

0 císaři Josefovi a založení Hrachoviště

Císař Josef II. býval na Pardubicku svého času nejednou hostem, zvláště když dal podnět k založení josefovské pevnosti na obranu proti Prusku. A byla to císařská silnice z Holic přes Býšř na Hradecko, kudy mocnář často jezdíval po devět let, než pevnost dostavěli a léta Páně 1787 pak předali velícímu generálu hraběti Wallisovi.

Během těchto cest přespával císař v Býšti u sedláka Hlásného, kterého si oblíbil. Tehdy jel v kočáře s jakýmsi pardubickým Livorou, když jej cestou upoutal veliký rybník. „Co je to tam za vodu?“ zeptal se císař svého průvodce, aniž přišel vzhledl od jakýchsi papírů a map.

„To je Čeperka, Milosti, kdysi tu bývalo až na sto tisíc kaprů,“ odpověděl Livora. „Cože?!“ podivil se Josef II. „Tady na mapě to vypadá jako nějaká louže! A co ta půda kolem? Vidím tam jen samý plevel, křoviska a bodláčí. Nikdo ji neobdělává?“

„Inu, Milosti, teď už dlouhá léta opravdu nikdo – časem tu pasou ovce a kozy...“ řekl popravdě Livora, zatímco císař jen udiveně zakroutil hlavou: „Jinde se každý sedlák hrdlí o kousíček pole a tady leží takové bohatství ladem! Však já si na to posvítím!“

Vskutku posvítil. I když mu zámecká správa v Pardubicích napsala, že úhor kolem Čeperky nechť ani chudáci z okolí, bylo jim poručeno, ať tedy pošlou pro katolické Němce z Levína, kteří tam nedávno přišli, poněvadž nechťli zůstat pod protestantskou nadvládou ve Slezsku.

Takže se kolem Čeperky usadilo na dvacet rodin. Němci si tu postavili dřevěné chalupy, ale dlouho se nemohli shodnout, jak novou ves nazvat. A poněvadž se o ten název nejen dohadovali, nýbrž také hádali a snad si i vjeli do vlasů, začali nakonec říkat své obci Streitdorf, což pro nás nejspíš znamená Hádání a podobně. Jejich čeští sousedé si s názvem té vesničky hlavu nelámali. Říkali jí prostě Hrachoviště, neboť noví přistěhovalci oseli svá první políčka hrachem.

Dnes byste však už Němce v Hrachovišti nenašli a stejně tak zmizel i rybník Čeperka, podle něhož se původně také nazývala i dnešní vesnice.

0 obrázku Panenky Marie

Poslechněte povídání o zprvu nešťastné události, která zázrakem stala se událostí šťastnou. V Býšti o ni vyprávějí babičky a dědouškové, kterým o ní zase vyprávěli jejich báby a dědové, a ti příběh znali od prabáb a pradědů.

Je to velká sláva, když se ženich žení a nevěsta vdává. Muzika vyhrává, všichni tančí a zpívají, svatební hosty vítají, jedí a pijí. Nastane však chvíle, kdy je třeba ruce ženicha a nevěsty štolou ovázati a až do nejdelší smrti spojit. Neboť co Bůh spojil, člověk nerozlučuje. Vyskočme tedy na vůz zdobený barevnými pentlemi. Vosko, prášni do koní, pan farář v kostele už čeká.

A tak se jednou podobně vypravili do býšřského kostela také svatebčané z Hoděšovic. Bujaří koně uháněli prašnou cestou, které lidé neřekli jinak než „kostelka“ – však také vedla přímo ke kostelíčku. Slunce svítilo, kdo by se tedy škaredil. Když tu náhle jako když hrom udeří. Koně se plaší... svatebčané křičí hrůzou, zakrývají si oči... tohle nemůže dobře dopadnout.

Záchrana přišla přímo z nebe. Ve chvíli, kdy si svatebčané byli jisti svou smrtí, zjevila se na obloze Panna Maria s poselstvím, že vše se v dobré obrátí. A stalo se. Všichni vyvázli se zdravou kůží a ženich si svoji nevěstu nakonec vzal.

Jako poděkování pak oba do koruny statného dubu v místě, kde se Panenka Maria zjevila, pověsili dřevěnou posklenou skříňku s obrazem Madony držící v náručí Jezulátko.

Ohnivém muži a světýlkách

Že starých časů býval na Holicku mistrem v tkalcovském oboru soused Velinský. Když sedl k práci, čilunek mu létal v osnově jako divý, stav klapal a plátýnka či kanafasu požehnaně přibývalo. Dokázal nastříhnout látku na kabátec i na suknici. Zákazníci se za ním trousili od rána do večera, až to bylo panímámě někdy na obtíž. Však také mlela pantem v jednom kuse. Tkadlec si před ní musel zacpávat uši, jinak by ohluhl.

Obchod jim kvetl kupodivu dobře. Co neprodali přímo, roznášel Velinský po kraji. Tu zanesl balík plátna do Litětín, tu do Rovně nebo zamířil až do Sezemic. Občas ho formani naložili na vůz, to si pak liboval, kolik štací stihne oběhnout.

Jednou na podzim, právě si meluzína česala vlasy a hřeben jí přitom zpíval, se tkadlec rozhodl, že už má dost velké zásoby a že je třeba plátno prodat. Svěřil se s tím ženě. Příliš se jí to nezamlouvalo. Čas od času mu sice lála, měla ho však pořád ještě ráda a pustit mužička s balíky na zádech jen tak do podzimní plískanice za tu starost nestálo. Tkadlec si ale postavil hlavu. Co měla dělat?

Řekla tedy alespoň: „Pořádně se obleč. Bláta je na cestách až po uši a zítra bude určitě pršet. A taky nezapomeň na ohniváka, kdyby ses opozdil. Víš, jak dopadl Hořec u hromničné hrušky?“

„Vrátím se ještě za světla,“ opáčil Velinský a šel si po svých.

Ale žena mu vstoupila do cesty: „Však Holubová z Mejta by ti potvrdila, jak jí sedával ohnivý muž na okně. Anebo ten forman, co jel od Rovně k Platěnicím.“

„Baže ten si ale řádně přihnul,“ zavrcl tkadlec.

„Přihnul, nepřihnul, nebyl sám, co spatřil ohýnky. Nechvíle z Holic si zase vezl domů pšenku a ohnivák ho doprovodil až na záhrobeň. Kdyby soused neřekl: Pán Bůh tě pozdrav, kdoví, jak by to skončilo,“ pokračovala žena. Chtěla pantátu přesvědčit, že s ohnivákem nejsou žerty, ale ten, zvyklý na moře planých slov, poslouchal jen jedním uchem, aby mu zase hlava netřeštila.

„Říkalas mi to snad už tisíckrát,“ rozcílil se.

„Já jen, abys nezapomněl,“ zavrkala jako holoubek panímáma a láskyplně na Velinského pohlédla.

Přišlo ráno, tkadlec vstával ještě za tmy. K rolím plátna přibalil polobavlněný barchan a vykročil odhodlaně za svými zákazníky. Právě dnes měl sklízet úrodu za celoroční práci. Štrapajdl si to pěkně polní cestou mezi kolejem, vyhloubenými od kol vozů, a zpočátku si i hvízdal. Budu-li mít štěstí, potkám nějakého formana, rozjímal. Jako naschvál však žádný povoz ten den krajem nejel, a tak si musel svou trasu odšlapat pěkně po svých. Boty se mu na kluzkém blátě podsmekávaly a náklad na zádech pronášel. Únavou málem klesal k zemi, když dorazil k prvním zákazníkům. Zastavil se téměř u každého stavení a věru, že byl očekáván. Lidé si kupovali plátno na potahy, podšívky, ubrusy i onuce. Mámy nosily v loktuších z plátna malé děti a také z něho dělaly pytle na mouku. Skoro každý si chtěl od tkalce kousek látky koupit. Kdo neměl čím zaplatit, nabízel mouku, čocku, kousek slaniny nebo vydělanou kůži z berana. Byli i takoví, co přinášeli Velinskému štamprličku pálenky nebo kus špeku k zakousnutí, a tkadlec jedl a pil, až měl boule za ušima. Najednou zjistil, že má dost. Měl plné břicho a svět se mu kolébal pod nohama.

Nu což, musím k domovu obrátit, pomyslel si a hřálo ho u srdce, že všechno zboží prodal. Vydělal na plátýnku víc, než předpokládal. V jednom se ale přepočítal, že mu cesta nazpět uteče rychleji. Náklad z domova ho sice už netížil, vracel se však obtěžkán moukou a jiným proviantem, kterým ho sousedé obdařili.

A tak šel, noc se mu pletla pod nohama, na strništi úpěl vítr a zaséval mu do duše úzkost, že netrefí nazpět. Krajina ve tmě se opravdu změnila. Cesta zahýbala a kroutila se a on začal svolávat všechny svaté, aby mu pomohli, nebo že zbloudí.

A tu, kdesi v polích, tam, kde stával dub, k němuž upíral skrz tmu žádostivě oči, kmitlo světýlko. V tkalcově srdíčku zaplála jiskřička. Hned ho napadlo, že mu panímáma vyrazila naproti. Přidal tedy do kroku a bujaře zahalekal. Jak se ale polekal, když zjistil, že světýlko poskakuje mimo cestu a láká ho do temnot lesa.

„Ženo, jsi to ty?“ zavolal opatrně. Žádný hlas se však neozval, jen světýlko ještě více zaplálo. I tu se tkadlec doopravdy vyděsil, vzal nohy na ramena a pelášil na druhou stranu. Co čert nechtěl, udělal sotva dva kroky a jak široký, tak dlouhý padl i s nákladem do škarpy. Světýlko nelenilo a znovu si ho našlo.

Ohnivý muž, napadlo tkalce a vzpomněl si na slova své ženy, na zkušenost souseda Hořce, na matku Holubovou i na pantátu Nechvíleho, který si vezl domů pšenku. Co mi to jen žena radila?

„Pán Bůh tě pozdrav!“ zakřičel, zdvíhaje se celý promáčený z jámy.

„Na to jsem čekal sto let,“ odpověděl spokojeně hlas ze tmy, světýlko přestalo dorážet a naopak mu začalo ukazovat směr.

Tkadlec se záhy vzpamatoval. Poskládal rozházené věci a vyrazil za ním. Světýlko ho dovedlo až k hromničné hrušce a pak zmizelo.

Odtud na silnici byl už jen kousek. U odbočky na polní cestu na něho čekala starostlivá žena. Držela v ruce lucernu a sotva spatřila muže, běžela mu v ústřety.

„Kde ses tak zdržel?“ vyzvíдалa. „Že ty ses stavil v hospodě!“

Po pravdě přiznal, že v žádné hospodě nebyl, ale že ohnivý mužík mu zkřížil cestu a popsal všechny svízele, než se z polí vymotal. Žena mu ale nevěřila.

„Jakýpak ohnivý muž, žádný není. Jen na mě dýchni!“ trvala na svém a cítil závan pálenky, kterou ho sousedé častovali, mračila se přenáramně. Teprve když připustil, že poseděl v knajpě, aby se na cestu posilnil, přimhouřila oko a vedla si ho spokojeně domů.

0 Prašivcovi

Možná že tohle slovo znáte, ale vůbec si nejsem jistý, zda si někdo z vás dokáže opravdového Prašivce představit. Nuže, tahle bájná příšera prý pochází od hodně starého, šedého hada, který už neroste do délky, nýbrž nabývá na šířce, až je tlustý jako kmen stromu. Potom (asi po sedmi letech) začnou růst hadovi za hlavou křídla, která mají barvy žhnoucích jisker – tedy hlavně žlutou, červenou, ale také zelenou a modrou. Když jsou pak křídla, na nichž byste místo peří našli jen tuhé blány, dostatečně veliká, začne Prašivec létat. Ale co nejdůležitějšího – podivnou, ach věru podivnou měl tenhle nehad-nepták moc! Sotva se někde objevil, znamenalo to vždy nějakou nepříjemnost, ne-li přímo neštěstí. Tu vyhořela chalupa, tam se popral soused se sousedem. Prašivec však přivolával na lidi i horší katastrofy, jako byla neúroda, mor, a dokonce zlá vrchnost. Možná ale že Prašivec létal nejen nad pardubickým krajem, nýbrž nad celou naší zemí ještě později.

Jednou jsem mluvil s ředickým Píšou. Vyprávěl mně, že jakási žena ze Ředic viděla „Prašivce“. Říkal jsem mu, že tomu nevěřím. Asi za čtrnáct dní jsem šel se synem z Hradce Králové. Když jsme přišli na drahošskou hráz, podíval jsem se náhodou nad chvojenecské lesy. A tu vidím nad lesem letět cosi ohnivého. Letělo to přes Cyfrínovu chalupu k rybníku Šmaflán a tam to sedlo do koruny hrušky na hrázi. Byl to Prašivec. Vypadal jako dlouhé, ohnivé koště.

Naši staří předkové říkali, že nad kterým stavením Prašivec přeletí, že ve třech dnech vyhoří. A stalo se. Se synem jsem šel na Zelený čtvrtek a na Bílou sobotu s dcerou vyhazovat příčnou brázdou. A najednou dcera povídá: „Cyfrínova chalupa hoří.“ Opravdu hořela. Stará víra se vyplnila.

Pecák čertem

Před 200 lety neměli ještě tak dokonalých zařízení, jako máme my nyní. Plotny tehdy ještě nebyly. Měli pece, kterým říkali prskové, čili prsky, od toho, že se v nich topilo ponejvíce roštím ze stromů jehličnatých, čímž oheň prskal. V pecích se topilo ze síně. Pokrmu, jež se měly vařit, sázely se do nich na vidlicích nebo lopatách. Tyto pece vymetali tak zvaní pecáci. Když se šelo, zůstali obyčejně v některé vsi přes noc.

Jednou přišel do Ředic do jednoho stavení takovýto pecák. Vymetl pec, když už byla noc na krku. Zůstal tedy v peci přes noc, aniž o tom obyvatelům domu řekl. V tom domě bydlel muž se ženou, kteří měli časté nesváry. Časně ráno toho dne, kdy měli v peci neohlášeného nocleháře, šla manželka hospodářova zatopit do pece, aby uvařila snídani. Přitom se pohádala s mužem a ve zlosti mu řekla: „Aby tě už jednou vzal čert!“

V tom se pecák probudil, a když měl před sebou oheň, vyrazil celý učeněný a výkřikem „Brrr!“ do světnice. Hospodář myslil, že si pro něho jde opravdu čert. Vyskočil oknem a pecák za ním. Ve statku prý bylo po svárech, ale pecák se tam více neukázal.

Strašidlo

Jakýsi ředický dědoušek jednou šel večer do lesa. Přišel k Baladově stodole a viděl, jak se na střeše rozhrnují došky. V tom odtamtud spadl pytel. Z něho se na zemi udělal takový vítr, že všechno listí na cestě a pod plotem sebral a nesl je za pradědečkem. Ten utíkal do lesa a ani se neohlédl. Jen si držel čepici, aby ji neztratil. Domů již podél stodoly nešel.

Poklad na Žernově

Západně od Holic, nedaleko vsi Chvojence, zvedá se kupovitý kopec Žernov, k němuž možno odbočit ze silnice „moravské“, vedoucí od Holic až do Hradce Králové. Pokryt je celým chvojným hávem vysokého lesa. Před mnoha lety stávala na temeně kopce vysoká osamělá jedle, pnoucí hrdě vrchol svůj nad okolní křoviska a lesy tak, jako královna svůj diadém nad lidem, poníženým v prachu.

Jednou vracel se mladý synek ředického hospodáře domů z Hradce, a že bylo již pozdě večer a chtěl býti brzo doma, dal se cestou přes dubový les pod Žernovem vzhůru do kopce. Ale po západu slunce rychle se setmělo, což přinutilo mladého poutníka, že zbystřil kroky, a když přicházel k té osamělé vysoké jedli, tu již zdáli viděl kmitati se pod ní modrý plamen.

Hoch se zprvu zalekl, ulevil v kroku, ale vzpamatovav se po chvíli, sáhl rychle do kapsy pro drobečky, neboť slýchal od starých lidí, že kde se ukáže v zemi modrý plamének, tam prý hoří peníze, jichž se může člověk zmocniti, přehodí-li je chlebovými drobtý.

Naštěstí trochu drobečků v kapse našel, a když se přiblížil na dosah ruky k tajemnému místu, přehodil jimi ten modrý plamen. Jakoby prudký vítr jej sfoukl, tak rychle plamen zmizel. Synek teď uviděl na tom místě lesknouti se mnoho zlatých a stříbrných peněz.

Klekl hbitě na zemi a nahnul si zlaťáků a stříbrňáků, kolik jen mohl, do kapes a rukávů a pak chtěl odejít. Ale v tom okamžiku, kdy se sbíral obtěžkán penězi ze země, něco za ním náhle zamručelo – bezpochyby zlý duch, jak se domníval ve své prostotě, kterýž hlídal ten poklad pod jedlí.

Mladík byl však dosti srdnatý, ani se neohlédl, aby podle pověry nepozbyl pokladu, a pospíchal, co mu nohy stačily, domů. Když pak přichvátal již na okraj lesa, zaslechl za sebou výhružný výkřik: „Palte ho!“ a prapodivný hlomoz a ryk. Leč ani ještě teď se neohlédl šťastný nálezce pokladu.

Ačkoli neměl na sobě již nit suchou a vlasy mu stály na hlavě jako hřebíky, dal se přece ještě do skoku a utíkal ze vsí síly k Ředicům, jako by mu zlý duch seděl již na zádech. Téměř bez dechu vrazil doma do dveří a dlouho trvalo, než rodičům pověděl, co a jak se mu přihodilo.

Nalezené peníze na útěku ztratil a co za štěstí považoval, když tam na Žernově pod jedlí plnil si kapsy, obrátilo se mu v záhubu; zemřel třetího dne od nadlidské námahy těla a hrozného zděšení.

Lesnička služkou u Blažků

U Blažků, po nichž ůžlabí mezi Kamenci a Koudelkou přezdili „Blažkovy doly“, kdysi přijali novou děvčečku. Byla nemladá, nestará, nekrásná, neošklivá. V jejím obličejí ležely tvrdé rysy, které nikdy nedovolily, aby se jim po tváři rozlil úsměv. Zato tělo měla silné, svižné jako mladý dorůstající doubek. A práci dovedla jako málokterá, měla síly jako muž a vytrvalosti nad jiné. Za šera v létě i zimě byla první na nohou a večerní soumrak ji ještě přistihl při pilné práci.

Nikdo na statku, ani v městečku nevěděl, odkud přišla, nikdo neznal její jméno. A přece jí museli nějak říkat. A také říkali. Při své pili měla jedinou vadu. Najednou za měsíční noci obyčejně zmizela, jako by se zem pod ní propadla, a vracela se teprve k ránu od lesa, ztropena stříbrem rosy, která se v jejich tmavých vlasech blyštila v kapkách jako perly. Sukénku mívala umáchanou a oči zvláštním leskem do hluboka rozzářeny.

Také před bouří nebo nepohodou se ztrácívala do lesa. Stará Valentová, kořenářka, která se hluboké tmy, houštin a lesů nebála, říkávala, že to s holkou od Blažků není v pořádku. Několikrát ji prý stihla, jak běží od Baršových bahýnek, a tam, pane, že se scházívaly lesní žínky. Scházívaly se prý také k pečení kouzelného pečiva a spečené zbytky jakéhosi zdíva ve stráni nad Blažkovými doly jsou prý pozůstatky po jejich tajemné kuchyni. Tak se řeči trousily, lidé si povídali a děvče dle řeči též pokřtili. Lesnička jí říkali. Uslyšela, usmála se neznatelně, hlavou pohodila, ale nedbala, jen za tvrdou práci víc se hnala.

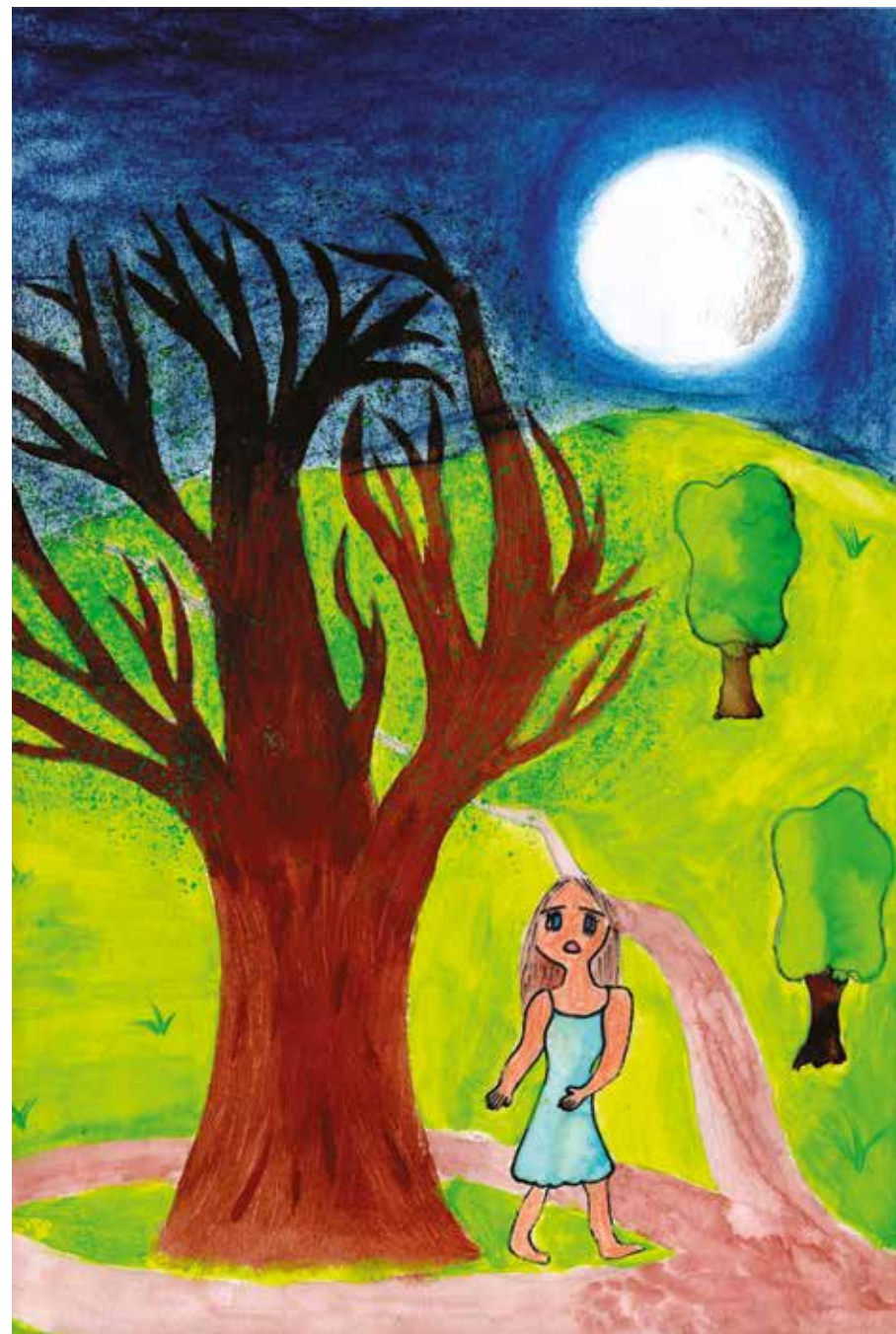
Po čase poznávali na statku čím dál tím víc, že nová děvčečka není jen tak obyčejné děvče. Vždy na vlas dobře poradila, kdy bude sucho nebo déšť, kdy rež (žito) nebo pšenici pokosit, aby se za sucha pod doškovou střechu stodoly dostala. V zimě varovala před kácením, měla-li nastat metelice. Inu, na vteřinu přesně vždy prorokovala a nikdy nezklamala.

U Blažků nemlčeli, i rozneslo se o Lesničce, jaké schopnosti to děvče má a sousedky k ní přicházely na radu jako o překot. Každé také ráda a dobře poradila. Po všechnu dobu, co u Blažků pobývala, byla ke všem ochotná, všem se hleděla zavděčit.

Dnes je vám divné, že nikdo nepátral, odkud to tajemné děvče přišlo, kde je její domov a z jakého je rodu. Tenkrát ale byly jiné doby. Až k polím blízko statků a chalup zabíhaly hluboké lesy plné statných dubů, jejichž tajemný šum splýval se zurčením četných potůčků. Teprve tehdy vnikali lidé do houštin, mýtili kus po kuse, připravujíce tak pole. I život byl jinší než dnes. Lidé žili jen přírodou, v níž se všechno jejich citění obrazilo. Věřili v tajemné bytosti sídlící v koutech hlubokých lesů, měli před nimi úctu a tajemnou bázeň. Také styl jejich života byl jiný, proto mohl zůstat původ děvčete utajen.

Jak tajemně se Lesnička na statku objevila, právě tak tajemně zmizela. Bylo to za letního nitra, kdy se četa dřevorubců vypravila vykácet dubinu právě za Baršovými bahýnkami. Vyhledli si statný rozložitý dub a dali se do práce. Sotva však první rány ostrých seker odhalily dřev kmen, Lesnička, právě k prameni pro vodu pospíchající, zoufale vykřikla, nádobu upustila, ruce rozmáchla a ztratila se v lese, aby se u Blažků nikdy více neobjevila.

Teprve po jejím zmizení kořenářka Valentka dobře rozsoudila, že to byla lesní žínka, která jako mnohá z jejích sester opustila lesy, aby poznala lidi. V noci pak odbíhala do lesů, aby se za měsíčních nocí účastnila tanců sester, a za bouřných nocí, aby chránila strom svého života. Ale nechránila. Právě v soudný den dřevaři strom jejího života – statný dub – podřezali. Proto zmizela a nikdy se již nevrátila. Od těch dob až podnes se vypravuje, jak u Blažků sloužila Lesnička.

Holický ohnivý muž

Holice měly také svého ohnivého muže jako všechny krajiny. Ohnivý muž, který se u nás usadil, byl duchem dobrým. Neublížoval lidem, nezaváděl je do hlubin a třesavisk, naopak, pomáhal jim. Svítil jim v hlubokých tmách a ukazoval bezpečnou cestu.

Za dob, kdy se v našem okolí objevoval, nebylo tu takových silnic jako dnes. Také po Starých Holicích vedla jen měkká cesta podobná polní a tak nízko položená, že se do ní místy zaléval potok a rozbahňoval ji. Nevyschla tudíž ani za nejslunnějšího parna. Zejména pro těžké povozy byla jízda po ní obtížná za dne, natož za hluboké tmy podzimních a zimních nocí. Takovým povozům ohnivý muž přispěchal na pomoc vždy, kdykoli byly v nebezpečí sjetí z cesty nebo uváznutí v propadlinách. Kde se vzal, tu se vzal, přiletěl jako ohnivý sloup od Hradců a svítil před koňmi, dokud forman s potahem nebyl v bezpečí. A přece se ho lidé báli. Jak se objevil, křížovali se, slova nikdo nepromluvil a oddechl si teprve, když ohnivý muž zmizel.

Kdysi v pozdním čase žní se náhle přihnaly temné mraky plné bouře a deště. Zastínily obzor tak, že slunný podvečer se proměnil v temnou noc. Jeden staroholický hospodář se na poli opozdil. Mermomocí chtěl dobrat zbylou úrodu. Fůra byla vysoko naložena, ale teď jej čekala ještě přebídná cesta, po které bylo nebezpečné jet ve dne, a což teprve teď, když nebylo vidět na krok? Přepadla jej úzkost a strach, aby snad povoz nepřevrátil. I vzpomněl si na ohnivého muže: „Kdyby tu tak byl ohnivý muž,“ zatoužil hlasitě. Ještě nadořekl a již tu byl. Hospodář pobídl koně a fůra dojela bezpečně po osvětlené cestě na mlat stodoly. V tom se spustil déšť, jako by se obloha prolomila, ale ohnivý muž před vraty stále svítil.

Rozradovaný hospodář si oddechl. Chlebíček byl v suchu pod střechou, proto byla jeho hrud' naplněna vděčností. Nemohl jinak, než svůj vděk projeviti slovy: „Bůh ti odplať, ohnivý muži, klidem a blažeností.“ A ohnivý muž, který se tak dlouho lidem nasloužil, ale díky nadošel, poprvé za ten čas promluvil: „Již drahně let čekám na tato slova, neboť jsou mi vysvobozením. Tobě za ně splať požehnáním Bůh.“

Domluvil, zmizel a od těch dob jej nikdo u nás nespatřil. Lidé také více na jeho služby nečekali. Vyléčení z pověr prohlédli, počali stavět tvrdé cesty a silnice. Pověry byly nahrazeny důmyslným pokrokem.

Růže na Mořánku

Ve městě Holicích stávala od starodávna veliká tvrz, založená bezpochyby pány ze Šternberka, jejichž jedna větev ve tvrzi sídlící se nazývala Holickou.

Na sklonku 15. věku patřila tvrz a s ní celé městečko do držení pana Neptalima z Frimburku, rytíře prý statečného, hezkého a dobrého. Po smrti svého porybného Váši ponechal pan Neptalim jeho dceři Johaně nejen chatrč na rybníční hrázi Mořánku, stíněné košatými jabloněmi, ale ještě jí milostivě přidělil dvě jitra orného pole a velký palouk. Dar však měl háček.

Johana byla panna neobyčejně sličná, pravá růže v rozpuku. Zalíbení v ní našel panský hajný Daněk. Ale také se po ní točily žádostivé oči pana Neptalima, dosud svobodného, přestože již měl smluvený sňatek s dcerou rytíře Bartoně na Uhersku. Hajný Daněk na svého pána nesmírně žárlil. Tajně ho sledoval, jak při lovu často přichází na hráz Mořánku, aby pannu Johanu škádlil. Ta ani prosbami ani pláčem nemohla zapudit pánovu dotěrnost. Když Daněk poznal, že se rytíř dopouští čím dále tím větší drzosti, umínil si, že jej potrestá za Johanu i za sebe. A tak se začal odvíjet příběh Daňkovy pomsty.

Nejprve holickým poddaným prozradil, jak nečestně se rytíř Neptalim chová k jeho budoucí zaslíbené nevěstě, a pak jim poradil, aby žádali udělení svobody. Kdyby se bránil, měli mu poddaní připomenout jeho nečestné jednání vůči panně, protože se přiči pravé rytířkosti. Holičtí poslechli, druhého dne se odebrali ozbrojeni ke tvrzi a rychtář předložil pánovi k podpisu pergamen s žádostí o udělení svobody. Neptalim byl překvapen. Váhal, dokonce rychtáře vyháněl. Ten mu však nepokrytě pohrozil, že je známo a nechybí svědci, že svou dotěrností trápil Johanu, div růži tu nezlomil a že by mohl propadnout zemskému soudu podle zákona: Kdokoli by na pannu poctivou mocí sáhl, má být ztrestán mečem. Neptalim se zalekl hrozby i lidí pod tvrzí a list na svobodu podepsal. Tak pán z Frimburka zbavil Holické daní a robot, dovolil jim vařit pivo a daroval jim dvůr ve městě.

Plamen horoucí nenávisti hajného Daňka tím ale ještě neuhasl. Daněk toužil po bolestnějším utrpení pana Neptalima, neboť Johana byla stále velmi utrápená. Když si pan Neptalim vyjel den před sňatkem s dcerou rytíře Bartoně, s ostatními pány pozvanými na svatbu, na lov k oboře, vyzval ho na souboj. Rytíř zprvu odporoval, ale nakonec k souboji svolil. Ve vzdálenosti třiceti kroků spustili sokové své luky proti sobě. Šípy zafíčely a pan z Frimburka, smrtelně zraněn, skácel se k zemi. Marně čekala nevěsta v uherské tvrzi na svého ženicha. Neptalim se dal odvézt do Hradce Králové, kde ještě dlouho se trápil. Před smrtí povolal k sobě holické měšťany, aby jim udělil ještě nějaké výsady a milosti. Ale Holičtí prý váhali, až přišli pozdě. Jejich pán a dobrodinec byl již mrtev.

Ale ani panna Johana dlouho nežila, ba ani Daněk, sklíčený jejím skolem. A tak růže z Mořánku uvadla dříve, než mohla plně vykvést...

Pověst o zániku holického hradu

Na jedné zahradě nedaleko kostela stával dřevěný hrad, po němž zbyly jen půlkruhové bašty a příkopy. Když jej Hynek Bradlecký z Mečkova roku 1507 prodal se vším zbožím bohatému Vilémovi z Pernštejna, nikdo zde víc nesídlil, hrad byl opuštěný, neopravený a sešel tak, že úplně zpusťl. Dílo úplné zkázy snad dokonal požár, a tak zaniklo starodávné sídlo pánů Holických.

Lid se však s tak všedním zánikem nespokojil a ve své fantazii si vytvořil následující pověst:

Holický hrad byl starobylý a vystavěn dříve než hrad pánů kunětických. Sídlil na něm starý slavný rod. V době zániku tam vládl mladý, krásný pán, který se současně s pánem kunětickým ucházel o ruku spanilé a bohaté slečny z Košumberka.

Nevím, proč se ta dívka rozhodla pro pána z Holic. Snad byl krásnější, či bohatší nebo příjemnější než pán kunětický. Jisté je, že mu podala ruku ke společné cestě životem a odebrala se s ním do Holic.

Odmítnutý nápadník přísahal šťastnějšímu soku i dívce, jež jím pohrdla, krutou pomstu, kterou také provedl.

Když na holickém hradě rozkvetlo nejkrásnější manželské štěstí a z malované kolébky se na šťastné manžele usmála dvě očka, tehdy pán kunětický dostal hroznému slibu. Za temné noci přitáhl s branným lidem ke hradu, oblehl jej a přes zoufalou obranu dobyl, zapálil a zahubil vše živé.

Halťýři

Za Holicemi, pod velinskou stráň, se prostírají louky. Jedna z nich je nazvána po majiteli „Štěpánkovo paště“. V něm se dodnes najde „vývařisko“, kde voda nikdy nevysychá. Říkají zde „u haltýře“.

K tomu místu se pojí pověst, jež vypráví o tom, jak prý čert, který byl v Holicích na své pouti nějak nehostinně přijat, si umínil Holice zatopit. Hledal kolem na vrších pramen živé vody tak mocný, aby jím mohl Holice vyhladit ze světa. Hledal a našel. Byl to zmíněný haltýř.

Na jeho potulkách ho sledoval nějaký zbožný mlynář, který z čertova kutění poznal, o čem mu běží. Zvěděl také, že škůdce chce svou hrozbu splnit už zítra, uvolnit pramen a přivodit zkázu. Předešel ho. Vzal vymletý mlýnský kámen, posvětil jej svčnou vodou a pohroužil ke dnu haltýře na jeho prameny.

Čert se zle ošíval, když druhý den přišel, aby pramen vyvedl. Neměl k němu více moci. Kdyby však někdo ještě dnes mlýnský kámen odvalil, voda by celé Holice zatopila.

Dobře, že je žernov, jak se mlýnskému kamenu také říká, hluboko. Klidně můžeme spát bez obav před potopou, ač by trochu dobré vody, kterou Holice postrádají, neškodilo.

Vodník

Vodník byl bytostí známou všem slovanským kmenům, i nám. U nás mu též přezdívali hashrman. Představovali si jej jako mužika zelených vlasů, jestřábích očí a pěkně oblečeného v zelený či červený kabátek a žluté gatě. Na hlavě pak měl zelený klobouk. Z levého šosu mu obvykle kapala voda. Švihnutím zeleného proutku si otevíral cestu do hlubokých tůní v blízkosti mlýnů a nebo splavů. Pod vodou mívál prý křišťálové paláce, v nichž v hrnečcích přikrytých pokličkami věznil duše utopených.

Časem prý vychází na břeh, usedá na vrby nakloněné nad hladinou vody a houpe se v nich. Spatří-li člověka, skočí do vody, kterou rozbujuje vysokými vlnami. Na suchu nemá síly, zato ve vodě mu prý nikdo neodolá. Rád škádlí mlynáře i pastýře pasoucí stáda. Lidé se ho báli a místům, kde dlužil, se vyhýbali.

I u nás v Holicích byli dříve mnozí přesvědčeni, že pobývá v okolních rybnících, kterých tu tenkrát bylo několik, nade mlýnem na Podhrázi, u Vorláčka a v Močidlech. U mlýna prý sedával na stavidle a na lidi pokřikoval jako žluna. U Močidel se zjevoval jako malé dítě sedící na vrbě a žalostně naříkající. To prý k sobě lákal lidi. Jinde jej spatřovali zase jako pasoucího se koně bez spodního pysku, později pak jako ohromného hada. Každý o něm slyšel cosi vypravovat. Tak se i u nás vypravovalo o vodníkovi v jezírku za Rychlíkovou cihelnou.

Hluboké lesy pod „Hradci“ byly vždy plné šerého, tajemného smutku. Jaký div, že jim lid přibíjil i vodníka v jezírku. Za starodávna šel tudy mnohý se zatajeným dechem a krokem zrychleným, neboť se bál vodníka. Kdysi nedaleko odtud pásal pastucha stádo ovcí. Ovečky se klidně pásly, zatímco pasák podřimoval pod stinným stromem blízko břehu. Náhle byl probuzen zašplouchnutím vody. Posadil se a ulekaně se dívá kolem. Co však vidí? Vodníka. A jak tak naň zírá očima plnými děsu, přiskočí k němu mužik a rozkazuje: „Se mnou pojď, sic tě utopím!“

Pastýř se dal do prošení, sliboval vše možné i nemožné, ale marně. Mužik jej přece vleče k jezírku. „Skoč za mnou!“ volá vodník a pustiv pasáka, skáče prvý. Leč pastýř se pokřikuje a odpovídá: „Neskočím!“ a utíká, co mu nohy stačí. Jakživ nikdo neslyšel takový řev a hukot, jaký se strhl v jezírku. Vlny se vysoko vzdouvaly a syčely. To vodník zuřil, že mu ušla kořist, kterou si byl tak jist.

o holickém čaroději

Děkujeme Bohu, že doba, kdy se věřilo na čaroděje, čarodějnice i čarování, již minula. Prostý člověk si v té době, nepodpřen výzkumy věd, nedovedl často rozumově vysvětlit ani základní přírodní úkazy a obestřel dnes zcela přirozeně vysvětlitelné jevy předivem nadpřirozených událostí. Vymyslel si lidi nadané vyššími silami, kteří pomocí zlých nečistých duchů, jimž se zaprodali, dovedli věci, které prostý rozum nepochopil. To byli čarodějníci a čarodějky. Ani u nás jsme nezůstali bez zkazky o čaroději. Poslyšte, co vykládali pamětníci starých dob o holickém čaroději. Jak zdědili zas vypravování ještě od starších.

Tam, kde se říkávalo „u Kmentů na hrázi“, bydlíval za časů, kdy se ještě věřilo v čary a kouzla, jakýsi Faltys. O něm šla od úst k ústům divná řeč, že dovede věci, jako nikdo jiný. Vyprávělo se všeobecně, že dovede škodlivá mračna nesoucí zkázu polím zahnat nad lesy. Kovář Černý – a o kovářích bylo známo, že sami leccos dokáží – sám kolikrát vypravoval, jak mu Faltys na požádání vrabce z polí vyvedl. Tenkrát se mu pšenička zdařila jedna radost. Každý klas nabitý jako „cvok“, jeden jako druhý, až k zemi tížil stébla jako rákos. Z celého města jako na podivánku chodili hospodáři obdivovat kovářovu pšenku, jež v mnohém budila i závist.

„A tu se vám mi té vrabčí havěti nastěhovalo do pšenice snad z celého okolí,“ vykládal kovář. „Jako by mi ty vrabce někdo na pole přičaroval.“ „A kdo ví, jestli ne!“ poznamenal škodolibě krejčí Vaniš.

„Snad!“ odsekl Černý. „Jdu tedy k Faltysovi. Seděl za stolem v rohu světnice. To víte, jak to u Faltysů je. Černý nízký strop ze silných trámů, v rohu hrubý stůl s trnožemi, kolem začernalé lavice z jedné strany k peci, z druhé až k misníku. To víte, co tam schází: V rozích obrázky svatých a světic. Místo těch stojí v druhém rohu černá almárka. Od té klíče Faltys z rukou nedá, ani panímáma je jaktěživa v ruce neměla. Jednou šel do Borohrádku. Už byl kus cesty, když ohmatál kapsy. Klíče tam nebyly. Letěl zpět jako mladík, slova nedal a hned k almárce. Prudec ji otevřel, podíval se a oddechl si, pak pečlivě zamkl a znova se vydal na cestu.“

„Inu, však se leccos povídá,“ přetrhl kovářovo vypravování hovorný Vaniš. „Jako o tom černém kuřeti!“

„Počkejte, až dopovím!“ utrl se naň kovář. „Tak přijdu tedy k Faltysovi. Seděl za stolem, hlavu v rukou.“

„Nejspíš zas vymýšlel nějaké čary,“ vpadl jiný všetečka do vypravování.

Kovář jen mrsknul okem a jakoby nevyrušen, pokračoval: „Začnu mu vykládati, co a jak. Faltys zakýval hlavou, otočil se k almárce, otevřel, vytáhl velkou knihu, nahlédl sem – tam, pak ji schoval, almárku zavřel a šli jsme.“

Po celé cestě Faltys ani muk, já také jako ryba. Když jsme došli k pšenici, obešel celé pole pozpátku, něco při tom říkal a na každém rohu pole se rozehnal rukama do větru. Dívám se, ani nedutám, ale kale mi nebylo. Šla z Faltysa skoro hrůza. Pojednou povstal ve vzduchu šum, jako když se vítr zvedne. Celá mračna vrabců se vznesla nad pole. Vypovězení hosté se srazili v tłum a odletěli na blízka křoví, vroubíci les. Štěbetali nějak úzkostně, ale pak se dali do listí na trní, a tak je zobali, že bylo holé jako o svatém Martinu. Ani lístku na něm nezůstalo. Od té doby jsem je v pšenici nespáčil.“

O Faltysovi se mnoho vykládalo, až jednou ho lidé potkávali nějak zmořeného, přepadlého, jako by na něj ulehla nemoc. Že se nikdy nikomu nesvěřil, že byl morous, jak se o něm říkalo, dlouho

se nedozvěděl nikdo nic. Politoval-li ho někdo, neodpověděl. Zeptal-li se ho někdo, zda mu nějak zdraví neslouží, jen se podivně usmál, ale slůvkem se nezmínil. Až soused Velinský přišel věci na kloub. Zadíval se oknem náhodou k Faltysovi na dvůr a tu jej vidí zavazovat si prst. Když pak jednou nepozorován přikrčil se k samému plotu, zpozoroval Faltysu u studně, kde si vodou vymýval na prstu ránu, z níž mu vytékala jakási nečistota, ba že z ní nějaká vlákna vybíral. Dlouho mu to vrtalo hlavou a i se ženou o tom rozprávěl.

„Počkej, Jakube!“ povídá mu jednou žena. „Však já to na Faltysu nějak vyzvím.“ A také vyzvídala. Byly to sestřenice a Faltyska, ač žena čaroděje, byla přece jen žena, než by odolala nástrahám a klíčkám chytré sousedky. A tak jednou ve slabé chvíli, když si v podvečer v létě samy dvě usedly na zápraží chalupy, zvěděla Velinská, jak Faltys přišel k úhonu, který, ač sám mnohé dovedl, zahojit neuměl.

„Milá kmotra,“ začala, „povím vám tedy, když o tom víte, jak hospodář přišel k tomu boláku. Ale nikomu ani muk – sic – to víte!“

„Bez starosti, jako byste se hrobu svěřila.“

„Tak poslyšte! Teď o Filipu a Jakubu tomu budou dva roky. Před památnou tou nocí hospodář kolik dní proležel nad knihou, nocí probděl. Chodil nespůj, ničeho si nevšímal, jako by o něčem velkém přemítal, na něco neobyčejného se chystal. To já již na něm poznám. Lekala jsem se, ale zeptat jsem se neopovážila.“

Přišla noc filipojakubská. Sebral rýč, a když již ohně na kopcích a rozcestích pohasínaly, vyšel z domu. Tajně se kradl, ale já je dobře viděla, že odchází. Doma jsem se tetelila úzkostí, u okna na lavici proklečela kus noci, do tmy jsem se dívala. Chvilími jsem se modlila, chvilími plakala. Ani nevíte, jak mi ta noc byla dlouhá. Již skoro svítalo, když cvakla závora vrátek. Skočila jsem do postele a dělám, jako když spím. Chodil po světnici a chvilími zanařikal. Pot na mě stál úzkostí o něho, co se mu jen přihodilo. Pak rozsvítil, sedl nad knihou a hledal, ale asi marně. Zavrtěl hlavou, knihu schoval a ulehl na lavici.

Ráno, když jsem vstala, spal. Jdu, dívám se, ničeho však nepozoruji. Až jak měl ruce složené na prsou, vidím, že jeden prst má oteklý. Ani slovem jsem se nezmínila, ale časem si přece při práci posteskl, jak ho bolí prst. Teprve po roce, zase o Filipu a Jakubu, prst se do rána sebral. Od té doby s tím chodí, chřadne a Bůh milý ví, jak to s ním dopadne.“

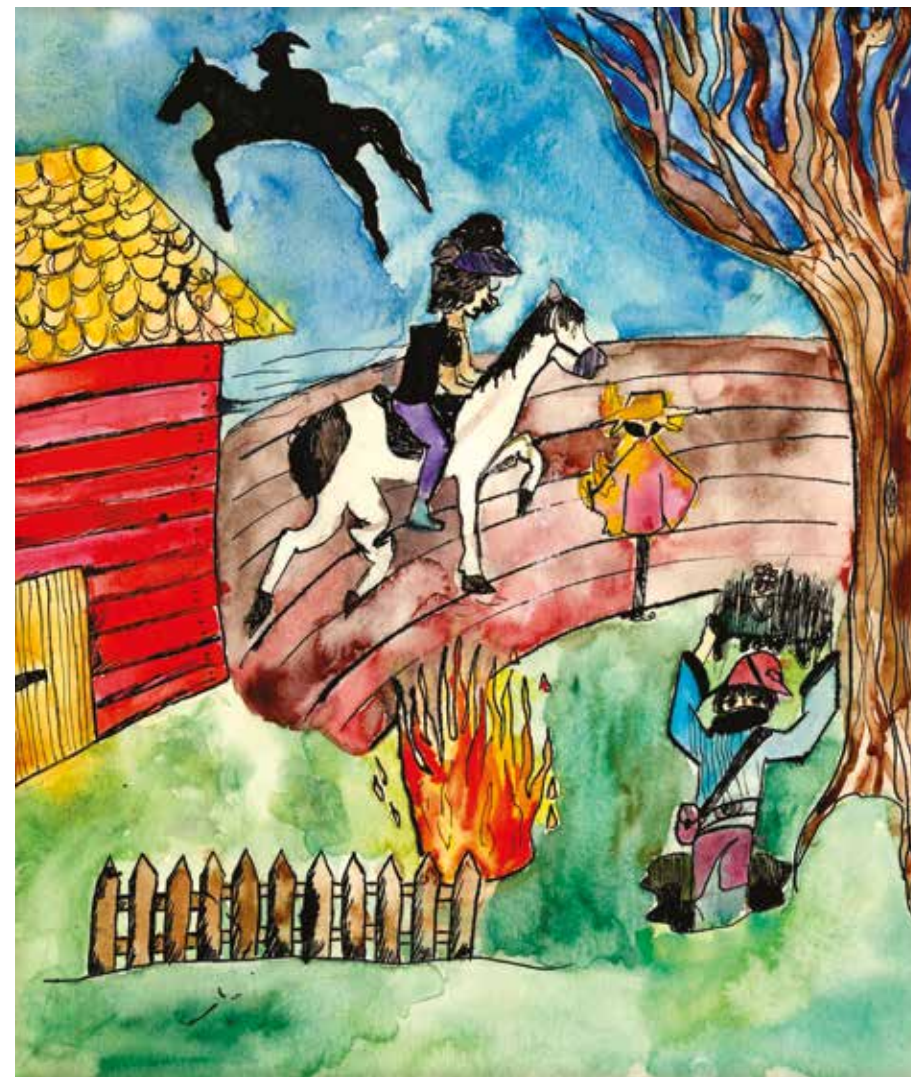
„A příčiny jste nezvěděla?“ dorážela sousedka s vypravováním málo spokojená. Faltyska k ní přisedla blíže.

„Vím, že dovedete mlčet, povím vám všechno. Jednou za velikých bolestí se mi svěřil. Umínil si tenkrát, že musí stůj co stůj vidět létající čarodějnice v noci filipojakubské. Věděl, že je to nebezpečné, ale odvážil se toho. Jak jsem vám již napověděla, vyšel s rýčem na palouky za stodolou. Vyryl v zemi důlek, do toho se postavil a vyrytý drn si posadil na hlavu odřikávaje při tom jakési tajné říkání, jemuž se naučil ze své černé knihy. Jak dořikal, strhlo se veliké povětrí. Kolem něj pak na koních, jimž z nozder tryskal oheň, projížděly čarodějnice s vlajícími vlasy a jiným se kolem hlavy svíjely i zmije. Další zas na ubožáka pouštěly ohnivé střely. Žádná mu však nemohla ublížit, protože stál pod drnem. Až jedna z čarodějnic, nejodvážnějších ze všech, rozjela se přímo na něj, jako by ho chtěla přejet. Tu můj přece jen pozbyl klidu a utrl ruku z drnu, jak si jej přidržoval. V tom také ucítil palčivou bolest. I shodil drn z hlavy. K jeho štěstí v tom zakokrhal první kohout. Za strašného lání a příšerného chechotu vše zmizelo a vítr utichl. Hospodář utíkal domů a co dále bylo, již jsem vám pověděla.“

Velinská dlouho mlčela, když však asi rok nato Faltys zemřel, pověděla, co bylo příčinou jeho smrti.

Čaroděj Faltys, stejně proslulý jako byl ve středověku známý kouzelník Žito, uměl řadu jiných kousků než jen zahnat vrabce z pole. Dokázal také ze stavení vyhnat šváby a jiný obtížný hmyz.

Jindy zase uspořádal produkci s kohoutem, který měl za sebou táhnout velkou kládu. K tomu divadlu se sešlo mnoho lidí z celého městečka a každý žasl, když viděl, jak kohout táhl na provaze kládu. Najednou se dala jedna měšfanka do hrozného smíchu a křičela, že jsou všichni blázni, protože kohout táhne za sebou pouze stéblo slámy. Faltys se za to měšfance hned odměnil. Způsobil, aby se jí zdálo, že stojí po kolena ve vodě. Proto si vykasala sukně a šla tak po náměstí k nemalému obveselení všech shromážděných.

Uhlířově synu

Za dávných časů v lesích kolem Holic pálivali dřevěné uhlí. Takoví uhlíři nebyli bohatí, v jejich domácnostech se groše spíše nedostávalo, než by přebýval. Děti sotva vychovali při pouhém chlebu. Jedním z takových ubožáků byl uhlíř Marek. Těžce sháněl se svou ženou obživu a jejich jedinou radostí byl devítiletý synáček Jan, chlapec bystrý, vnímavý a dobrosrdečný. Do školy tehdy chodily jen děti bohatých rodičů. Jeník tedy měl dost času zdržovat se s otcem v lesích, kde se mu zdálo krásněji, ba slavnostněji než v kostele, kam ho matka v neděli vodívala. S každou radostí i dětským bolem se naučil svěřovat milým lesním místům.

Když otec v neděli po týdenní lopotě vykládal synkovi své vědomosti, rozzářily se dětské oči, když slyšel o lesních vlách v bělostných řízách s vlasy zářivými a očima tak pronikavými, že kdo se do nich zadívá, navždy ztratí klid duše. Se zájmem sledoval vypravování o ohnivých mužích, houkalkách, světélkách, vodnících a rusalkách. Jak si přál aspoň jednou spatřit tyto nadpřirozené bytosti!

Uběhl rok, krátký na to, na koho se směje štěstí, ale k nepřecházení dlouhý pro toho, kdo slzou smáčí denní chléb a vzlykem ruší klid noci. Jeník už neměl rodiče. Nejdrive tatíčka zkosila zlá horečka a matička jej následovala z hoře.

Dozněly poslední hroudy na matčině rakvi a Jeník zůstal na světě sám. Kam jít? Do jejich světničky se nastěhoval jiný, který pátil uhlí v otcově mlíři. Svázal tedy do ranečku svůj skromný majetek a vydal se do světa mezi dobré lidi. Jde známou pěšinou mezi lukami k lesům na Hradci, až přijde k bažině. Nevšiml si, že se již sešepilo, když najednou stanul. Kolem něho tančí v závratném víru světélka. Uhýbá se jim, chce prchnout, ale marně. Světélka jej obkličují újeji a újeji a nohy se mu začínají bořit do mazlavé půdy.

Vykřikl! Vidí ještě jakési světlo, jako by se všechna světélka slila v jedinou zář, a pak ztrácí vědomí. Probudí se v krásné zahradě, kde je plno stromů, jaké nikdy neviděl. A což květiny! Mají kouzelné barvy a třpytí se tak krásně jako nebeské hvězdičky. Dívá se kolem a tu pozoruje, jak se k němu blíží houf zelených mužíčků v červených čapkách a s vousy pod pás. Berou Jeníka za ruce a vedou jej do středu zahrady, kde se cosi bělá, jako luna na obloze. Na zlatém trůnu, uprostřed krásných, bíle oděných panen sedí čarokrásná žena. Má blankytný šat, sepjatý širokým pásem, lesknoucí se zlatem a drahokamy. Na něžných nožkách má bělostné střevíčky zdobené perlami. Vlasy se jí lesknou jako ranní rosa a je krásná jako růžové poupě. Korunka ve vlasech prozrazuje královnu.

Jeník se uklání, jak nehlouběji dovede a královna praví: „Synu, proč jsi přišel do mé říše?”

„Nevím, jasná královno. Chtěl jsem do širého světa, abych našel u dobrých lidí chleba. Světélka mne však tak zmámila, že jsem utonul v bažině.”

„Proč jsi nezůstal u rodičů?” ptá se královna.

„Rád bych, jasná paní, ale oba již dřímají věčný sen. Jsem sirotek. Jedinou památkou po nich je mi tato troška hlíny, kterou nosím zde, v sáčku na prsou.”

„Ubohý,” praví královna. „Važ si té památky. Chtěl bys u nás zůstat? Hlad nepocítíš a práci zde také najdeš.”

„Zůstanu rád, vždyť nemám na světě nikoho, kdo by mne miloval,” odpověděl Jeník.

„Budeš tedy zahradníkem. A až bude stesk po slunci i rodném lese v tvé duši největší, podívej se do této studánky,” ukázala vedle trůnu. Jeník se tam podíval – a co vidí? Staré Holice s okolím, jako by stál někde na kopci.

Nevěděl, jak dlouho byl v podsvětí, když se mu přihodila zvláštní událost. Při cestě ze zahrady potkal zelené mužičky přivádějící před královnu zkrvaveného hocha, jehož světélka také zavedla do bažiny. Dívá se na něj a poznává v něm známého chlapce ze Starých Holic. Ten pláče a prosí, aby se směl vrátit k rodičům. Královna mu to však odepřela, neboť koho světélka přivedou, ten prý musí v její říši zůstat.

„Hle, Jeníku,” obrátila se k němu, „zde máš společníka.” Jeník byl dobrého srdce, litoval chlapce, ale nevěděl, jak mu pomoci. Nejdrive mu chtěl vyléčit rány. V noci, když všechno spalo, odvedl ho ke studánce, aby mu rány vymyl. Ponořil mu nohy do vody – a co se stalo? Vyvalily se vlny, voda zasyčela a než se Jeník nadál, viděl ve studánce jako v zrcadle, jak zachráněný úprkem utíká domů.

Jeník té cesty nepoužil. Nepojila jej k zemi žádná pouta. Až teprve po sto letech se zatoužil podívat na rodná místa. Nikdo se však k němu nehlásil a jeho vypravování nevěřili. Zemřel prý pak zakrátko.

0 původu jména Tarasnice

Naše lesy, role, rybníky i vrchy jsou označeny jmény, o jejichž vzniku se dá málokdy povědět něco určitého. Pojmenovány byly většinou v dobách dávných a jen tradice – pokud není historický záznam – zachovala příčinu často málo věrohodným podáním.

Tak i lesy u Koudelky obdržely jména pod vlivem často zvláštních událostí, jako například „Tarasnice“. Poslyšme, co se o tom vypravuje:

V místech, kde jsou nyní Blažkovy doly, byly chrstiny, v jejichž houštinách kdysi stávala vetřká chatrč. Obývala ji osamělá žena, kterou nazývali Terezka. Byla sice již stará, ale stále ještě bystrá. Zнала léčivou moc mnohých bylin, jež trhala, sušila a prodávala, udílela rady, hádala z ruky, a tak si vydělávala na živobytí. Mnozí nedovedli pochopit její umění a soudili, že čaruje, a proto se její chatrč každý vyhýbal.

Kdysi vyšla do lesa nasbírat léčivé byliny, leč přistihl ji při tom hajný, který jí košík rozšlapal a k tomu ji ještě ztrestal. Když se však vrátil domů, stěžoval si ženě, že je mu jaksi nekalé. Po chvíli začal blouznit a po půlhodině zemřel.

Jeho náhlý sklon lidé přičítali Terezčiny čarám, protože se jí ještě více vyhýbali a byliny od ní neкупovali. Terezka měla nouzi, živila se proto lesními plody a kořínky. Nenávisť lidí však nepominula.

Když jednou sbírala v lese chrstí, obklopilo ji několik mužů, chopili se jí, hodili na kupu jejího roští, které pak zapálili. Tak Terezka uhořela a po ní byl nazván les „Terasnice“, později „Tarasnice“.

Potud tradice. Jméno však pravděpodobněji pochází z válečných dob, kdy se vojsko před nepřitelem „zatarasovalo“ příkopy. Snad se to stalo při srážce s Prusáky roku 1758, snad ještě dříve. Potvrzovaly by to dlouhé příkopy běžící vedle sebe hluboko do lesa obloukem za Koudelkou. Jsou již sice mělké, ale vojenským zákopům ne nepodobné.

0 silném Janatovi

Pověst o silném Ctiborovi jistě všichni dobře znáte. Abych vám ukázal, jak lid takové pověsti přibarvoval a přesouval je do svého nejbližšího okolí, zařazuji i kdysi po Holicích vyprávěnou pověst o silném Janatovi.

V dobách, kdy se prý i na Koudelce pyšně vypínal hrad, žil v nízké chaloupce v podhradí neobyčejný silák Janata. Byl jediným synem chudé ženy, která o něho pečovala tou měrou, že ho kojila až do dvanácti roků. Proto snad tak vyrostl a nabyl takové síly, že tím byl vyhlášen po celém okolí.

Janata měl často příležitost ukázat svou sílu. Pomáhal i při stavbě hospody na Chvojně. Hravě z lesa odnášel tak velké poražené stromy na podvaly, že by je bylo těžké odvézt i s koněm. Proslul i jinými siláckými kousky.

V těch dobách, kdy Janata žil, byla často nouze o výdělek. Přes svou sílu byl chudý a často u nich byla hostem bída. Když jednou dosáhla vrcholu, dodal si odvahy a vypravil se na hrad, aby jeho pána požádal o pomoc. Rytíř jej vyslechl a poručil mu dát z bohatých zásob živého vepře, hrachu si měl naměřit, co by unesl. Dva plné pytle – a ty byly tenkrát větší než dnes – i vepře si Janata naložil na plece, poděkoval a odcházel, jako by nic nenesl – k velikému údivu rytíře i hradní čeledi. Jejich úžas ještě vzrostl, když jej uviděli, jak cestou na kraji lesa sbírá jahody. Proto ten les od té doby nazývali Janatka.

Bylo mu to k dobrému. Koudelečský rytíř, jak jej nazývali, potřeboval na hradě takové chlapíky, když bylo třeba z hradu vytáhnout do boje. U Janatů bylo po bídě. Odstěhoval se s celou rodinou na hrad, kde po dlouhá léta svému pánu poctivě a věrně sloužil.

Rytíř si jej oblíbil tak, že se rozhodl zvětšit obrovskou Janatovu postavu v soše, kterou by postavil buď na hradě, nebo u chvojnovského kostela. Nedošlo však k tomu. Janata, ve snaze odvděčit se, přepínal své síly a jednou si při opravě hradních valů, zvedaje sám přetěžký trám, ublížil tak, že třetího dne k lítosti svého pána i své rodiny zemřel.

O jeho neobyčejné síle se zachovala vzpomínka dodnes, neboť ještě dlouho na Koudelce říkali silnému člověku: „Ty jsi silák jako Janata.“

Koudelecký klášter

Koudelka i přilehlé Kamence byly v dávných dobách místem hlubokých lesů. Teprve ve třicátých letech předminulého století se tam počalo stavět. Zprvu to bylo jen několik bídnych dřevěných chalup s ohništěm. První obyvatelé těchto stavení se netěšili valné pověsti. Ztratilo-li se někomu něco, či se zatoulal kus dobytka, hledalo se nejprve tam.

V lidovém podání se však udržela pověst, že na Koudelce stával hrad i klášter, ač se dějepisně jedno, ani druhé nedá zdůvodnit.

Jako zánik všech hradů a klášterů připisuje lid neprávem vojskům husitským a Žižkovým, tak i naše pověst vypráví o koudeleckém klášteře.

Když Žižka „pracoval polem“ v našem kraji, umínil si oba hrady – koudelecký i na Věžišti – zničit. Zvěděl, že mu bude kladen tuhý odpor zde shromážděnými nepřátelskými voji. Aby je obelstil, poručil koně jízdy i svých válečných vozů překovat obrácenými podkovami. Tím za sebou zanechal obrácené stopy, po nichž se nepřítel v domnění, že jej stopuje, od jeho vojska vzdaloval. Nyní mu bylo hračkou zdolat hradní posádky a zmocnit se obou hradů.

Koudelecký klášter z příčin, které pověst nevykládá, nezničil nadobro, jeho vojsko jej jen zpustošilo.

Z obyvatel kláštera – čtyř zbožných mnichů – zbyl jen bělovlasý stařeček, který na obnovení kláštera nemohl pomyslet. Ujali se ho Holičtí a za to jim pověděl, že se v sutinách zachoval stříbrný zvon, jehož zvuk byl široko daleko rozhlášen a jenž v dobách klidu plníval tiché lesní úžlabí čarovným zvukem.

Holičtí si pro zvon přijeli. S námahou jej složili na vůz a čtyřmi páry koní odváželi vzácný zbytek klášterní slávy a pýchy. Jak sjeli z kopce, zapadla kola vozu tak hluboko, že živou mocí nemohli z místa.

Namáhali se, jak mohli, až konečně jeden netrpělivý vozka bohapustě zaklel. A jen dozněla z úst jeho kletba, zvon spadl z vozu a zaryl se tak hluboko, že po něm nezbylo ani památky. Propadaje se do země ještě dvakrát bolestně a smutně zazněl, jako by někdo zaplakal.

Stalo se to prý u nynějšího čísla 9. Přítomných se zmocnila hrůza. Na dobytí zvonu nebylo ani pomýšlení. Odpočívá prý hluboko pod zemí a teprve za tři sta let se objeví opět na povrchu. Čekejme tedy trpělivě, až jeho zvuk bude opět stříbrem volat zbožné duše k vroucí modlitbě.

Koudelecký hrad

Na konci XIII. století stávaly v obvodu Holic dva hrady. Historicky zjištěné sídlo pánů ze Šternberka, později Neptalima z Frimburka a dalších držitelů se vypínalo ve středu samého města. Po hradu na Věžišti zbyly jen neznatelné valy s příkopy, z nichž se dá usuzovat na jeho existenci. Jeho osudy však staletí plně přikryla rouškou zapomnění. Historicky není o něm téměř nic doloženo.

Z pokolení na pokolení se však v paměti lidu udržovalo tvrzení, že i na Koudelce, východně od nynější osady, stával hrad. Ani o něm skoupá historie nic nevypráví. Pouze rovina temene kopce nad lesem Janatkou a haditá, stromy zarostlá cesta i dva hluboké, ve stráni vyryté, dnes již neužívané úvozy, běžící těsně vedle sebe, by svědčily, že pověsti o existenci tohoto hradu by nebyly tak zcela nepravděpodobné.

Další, byť řídké, nálezy přece jen dokazují, že pověst má v něčem základ. Na západní straně kopce kdysi stávalo pět chalup. Když stavěli první z nich, našli při kopání základů cihly, které použili při stavbě. Po odkrytí vrchní zeminy přišli na tři schody, jež snad vedly do nějakého sklepení. Nevěnovali tomu však zvláštní pozornost a schody zazdili.

Při vykopávání jalůvčiny lemující jižní svah našli zlatou lžičku a dvě jí podobné zlaté vidličky. Při kácení dříví v Janatce ještě vykopali železná pouta.

K těmto drobtům skutečnosti připojila fantazie lidu řadu pověstí, jež vám neváhám pro zajímavost sdělit.

Pán domnělého hradu slul prý Koudelka, jeho soused na Věžišti zase Velen či Velin, dle jiných se jmenoval Šafránek. Oba sousedé žili spolu v klidu a míru. Často se navštěvovali, a proto, aby nemuseli houštinami a výmoly, spojili svá sídla schůdnou cestou. Cesta zvaná Příčnice vedla od Janatky až po velinskou stráň, je prý zbytek cesty, po níž se často brali rytíři s hlučným průvodem, aby si opláceli sousedské návštěvy.

Cesta z koudeleckého hradu prý vedla překrásnou mohutnou dubinou. Tamnímu lesu, ač borovému a smrkovému, se říkalo Dubina. Právě odtud silný Janata, o němž vyprávím v jiné pověsti, odnášel silné dubové kmeny. Jinak se prý po koudeleckých stráních prostíraly úrodné vinice a bohaté chmelnice.

V místech nynější Janatky bývala v těch dobách panská zahrada, v níž se křižovaly aleje z akátů a modřínů, vytvarované na způsob klenutých chodeb. Byly tak husté, že bylo třeba získat přístup světlu uměle vystříhanými děrami, jež se podobaly oknům. Vchody a východy pak byly upraveny jako dveře. Jednou z těchto zelených chodeb se přicházelo až k Příčnici.

Tenkrát, když se věže obou hradů hrdě vypínaly nad obzor, bylo v naší krajině hojně zvěře, zejména černé. Kanci, opatření hroznou zbraní – silnými tesáky – ohrožovali život chodců. Napadli-li bezbranného, byl ztracen.

Aby své rodiny a poddané uchránili před takovým nebezpečím, přišli držitelé obou hradů na zvláštní nápad. Příčnice byla vroubená silnými duby. Těm shora osekali větve, položili na takto přirozeně upravené lešení trámce a zbudovali na nich visutou chodbu, která oba hrady bezpečně spojovala. Vystupovalo se na ni ze vzpomínané loubové chodby vedoucí od panské zahrady k Příčnici.

Podobná visutá chodba spojovala hrad na Věžišti s Milenkou u Ostřetína a jiná vedla na holický hrad.

Kolik zde bylo černé zvěře, o tom svědčí i pojmenování Svinský potok. Asi v těchto místech, kde bývala Bolehovského kovárna a Kmentův statek, rozléval se široce potok, a právě tady nesl zmíněný název. Jistě sem docházela k napájení černá zvěř, jež nadělala mnoho škod a ničila úrodu.

To, že zvláště po koudeleckém hradu nezůstaly znatelnější pozůstatky, vedlo k tomu, že si lidé vyprávěli, jak se hrad propadl. Jeho poslední držitel, bezdětný bělovlasý stařec bez rodiny a přátel, obýval rozsáhlý hrad samotinký se starým sluhou. Když zemřel, uložil věrný sluha mrtvolu do skleněné rakve a tu do stříbrné, do níž snesl vše, co vzácného a drahého hrad choval. Pána hradu i s jeho poklady pochoval na místě nikomu neznámém.

Jiní vykládají zánik hradu jinak. Poslední rytíř, který zde sídlil, byl nedobrých mravů – lakotný, loupeživý a nelidský. Ze svého odlehlého hradu vyjížděl k cestám, kde přepadával a olupoval cestující kupce. Ve své zpupnosti dal prý vypálit i koudelecký klášter. Nikdo si před ním nebyl jist životem a majetkem, každý se jeho hradu vyhýbal a okolí pustlo.

Jednou na loupežné výpravě v lesích zabloudil. Stmívalo se. Opuštěn svou čeledí marně hledal východ, až dospěl k lesní chatě. Obývala ji široko daleko známá kouzelnice. Vstoupil a zpupně poroučel, aby ho vyvedla z lesa. Odpovědí mu byl příšerný smích, po němž žena zmizela. Když se vzpamatoval, užasl, neboť stál před svým hradem. Vzkročil do brány, ale stanul jako přimražen. Před ním stála záhadná žena z lesní chaty. Pokročil k ní, aby ji ztrestal, ale v tom se s hromovým rachotem propadl hrad i se zpupným rytířem.

Z mlhovin pověstí lze odvodit, že zánik tohoto hradu, jestli vůbec jaký stával, byl tak náhlý a za tak mimořádných okolností, že lid tomu dal výraz i v pověstech neobyčejným a romantickým rozuzlením.

Všechno tu čas změnil k nepoznání, vše zakryl rouškou tajemna, jen pověst zůstala. Po sedm pokolení prý byla děděna a korunuje vypravování o koudeleckém hradu věštbou, „že jednou se Koudelka městu vyrovná“. To tenkrát, až se najde propadlý klášterní zvon, jehož umístění v Holicích tyto tak povznese, že i Prahu předčí.

Poklad na Koudelce

Dříve nebyvalo tak bezpečno jako nyní. Jedna válečná vřava téměř stíhala druhou, neválčilo se však jen, ale i loupilo a drancovalo. Proto bohatí, kteří nashromáždili jmění – ani ne tak v penězích, jako spíše ve skvostech a ryzím drahém kovu – jej v čase válečného nebezpečí svěřovali zemi. Stávalo se, že všichni, kdož o úkrytu věděli, zahynuli a teprve náhodou bylo ukryté bohatství nalezeno. Svůj majetek tak zabezpečovali lidé šlechtičtí většinou u hradů.

Před staletími v okolí Koudelky, kde je dnes na stráních rozseto několik domků, byl hustý les. Tiché lesní houštiny plné močálů a bažin, po nichž se za tmavých nocí míhala bludná světélka, padly za oběť pilám a sekerám. Tajemná světélka snad vedla lidi k báji o pokladu.

Houževnatě se udržovalo tvrzení, že právě v jedné z bažin, kde nejdéle zůstávalo a nejčastěji hořelo fialové zářící světélko, je uložen poklad. Nebylo však snadné se pokladu zmocnit. Byl střežen zlým duchem, který na sebe bral podobu černého psa s ohnivými očima. Přesto se prý mnozí a mnozí pokoušeli získat poklad různými známými prostředky.

Někteří čekali na pašijový týden, kdy se všude poklady otevírají, ale koudelecký k nim nepatřil. Selhalo i modlení otčenáše pozpátku. Říkalo se, že jinak než modlením, nelze poklad získat. Nakonec se několik mužů a žen z Holic smluvilo, že se odváží nového pokusu.

Chodili tam po několik dnů od jedenácté hodiny do hodiny duchů a setrvali zde zbožně na modlitbách. Modlili se modlitbu Páně pozpátku, ale marně. Strážce pokladu, obludný pes, se neukázal. Vytrvali však a při jejich desáté návštěvě se konečně objevil. Kde se vzal, tu se vzal, vyrazil z temna houštin s hořícíma očima a soplící tlamou, až všechny zachvátila hrůza. Blížil se k nim. Jak klečeli v kruhu, dobře věděli, že vleče veliký kožený měch, v němž dle jasného a zvonivého cinkotu byl jistě poklad, po kterém toužili.

Čím více se blížil, tím větší byl jejich strach. Již cítili žár jeho očí, dělil je od něj jen skok, když hrůza zvítězila nad odvahou. Ustali v modlitbě. Sotva přerušili její proud, zlý duch zmizel kdesi v temnu, fialový oheň nad bažinou pohasl a obestřela je hluboká, příšerná tma.

Od toho posledního pokusu získat poklad se již nikdy strážce pokladu ani znamení nikomu nezjevili a koudelecký poklad tiše odpočívá dodnes na dně vysušeného močálu.

Vodník a panna

V Holicích si lidé vypravovali, že tu vodník chodil za jistou pannou. Aby si k sobě přilákal děti a pak je stáhl do vody a utopil, rozvěšoval v křovinách u břehu barevné pentličky, obrázky a šátečky.

Jistou dobu chodil za jednou pannou, a že vystupoval jako švihák, líbil se nejen děvčeti, ale i rodičům. Po čase ale zpozorovali, že mu z levého šosu kape voda. To bylo neklamně znamení, že ten uhlašený panáček není nikdo jiný než vodník, který by mohl někdy jejich dceru utopit. Přemýšleli, jak by se ho zbavili, ale na nic nemohli přijít. Staří měli pěknou silnou kravičku, o kterou se báli, aby jim ji někdo neočaroval. Matku napadlo, že by vodník mohl v té věci poradit a dceři uložila, aby se ho na to zeptala. A vodník jí pravil, aby svařila tři různé byliny a tím odvarem kravičku umyla. Ale řekl též: „Ale sama se tím odvarem nemyj.“ Když vodník odešel, hned sháněli koření, a když je svařili, panna se v tom koření umyla první. Dovtípila se totiž, proč ji milenec asi zrazoval od umývání. A hned měl k ní vodník moc již jen na hon cesty, a když se umyla podruhé, mohl se již přiblížit jen na dva hony, a když se umyla potřetí, tu již přes tři hony pohlížel, kde byla chaloupka jeho vyvolené a nařikal: „Mateřidouško vonná, tys mě s mou milou navždy rozloučila.“

Jarmark v Blatech

Bývalá sláva jarmarků již pohasla. Průmysl a obchod se rozšířily tou měrou, že i v malých vískách jsou řemeslníci a obchodníci, u nichž lze nakoupit nutné potřeby. Kdysi byl však řemeslník nebo obchodník na vsi bílou vránou. Nezbyvalo tedy, než čekat na příští jarmark v blízkém městě, na nějž se sjeli obchodníci i řemeslníci zdaleka. Tenkrát bylo pravdou, že řemeslo má zlaté dno. Nebylo tomu tak vždy. Řemeslník se v době nevolnictví nesměl usadit, kde chtěl. Musel mít svolení šlechtické či městské vrchnosti. Zvláště města žárlivě hájila svá práva a do svého svazku nerada přijímala cizí.

Nejdůležitější byly výroční trhy, zvané jarmarky, o jejichž dobrou pověst se města starala, neboť pro ně byly zdrojem blahobytu. Někdy se však stalo, že byly městu jarmarky odňaty. Často stačilo nedorozumění, panská msta nebo odboj a rozkvět města byl ohrožen. Něco podobného se přihodilo i Blatům na horách na jih od nás, s nimiž i holické jarmarky soutěžily. Když holičtí tkalci, pláteníci, čepičkáři, ševci a jiní uslyšeli, že Blateckým byly vrchností jarmarky vzaty, pocítili úlevu, neboť Blatečtí, ač vzdálení, přece jim v obchodu citelně ubližovali. Ostatně mezi oběma městy byly jakési staré účty, takže Holičtí přemýšleli, jak by Blatecké pozlobili.

Přemýšleli, navrhovali to a ono, až se konečně ustálili na nápadu kováře Černého, který byl po celém okolí znám jako šprýmař. Však právě proto se sousedé scházeli u něj v kovárně jako v kostelíčku. Malá světnička vedle kovárny se smíchem jen otřásala, když Černý vypravoval. Zde vzal také počátek šprým, kteří Holičtí Blateckým vyvedli. Jeho provedení ponechali až na ostatky. Sláva ostatků dnes již také pobledla. Bývaly bujné, nezkrácené veselí na rozhraní doby církevního smutku upadlo pomalu v zapomenutí a zvrhlo se v pouhou žebrotu.

Černý promyslel celou věc a rozdělil úlohy mezi mladé sousedy. Každý se měl přestrojit za nějakého kramáře. Ten jako ševcovský mistr Čermák z Blat, onen jako blatský hrnčír Faltas, starý Novotný, který nesměl u žádné švandy chybět, za bednáře Křehounka, Faltys za blatského krejčíře Vondrušku a tak podobně všichni ostatní – a bylo jich přes dvacet. Sebrali staré hrnce, hadry, rozbité škopky, rozlámané harampádí, odložené krámy, naházeli vše do beden, naložili na vozy a vyjeli – někteří koňmo – vyprovázeli půlkou města, za pondělního večera před masopustním úterkem, aby do Blat dorazili za časného rána. Po cestě trávající celou noc dojeli konečně do cíle. Jak vjeli na „rynk“, provázející trubač vytroubil, že tu bude odbýván slavný jarmark, jakého Blata ještě neviděla. Kramáři počali ihned vykládat přivezené zboží. „Tak jen blíž!“ zval starý Novotný a tloukl na rozbitý škopek. „Nádobíčko jako zvon a skoro zadarmo. Kde byste tu, když máte jarmark fuč, k tak pořádnému nádobí přišli?“ vábil hrnčír hospodyňky na rozkrápané krajáče. Všichni vychvalovali své zboží o překot.

Blatečtí se zaraženě dívali na divné hosty, ale brzy jim svítllo, co si z nich Holičtí ztropili. V celém městě bylo pozdvižení, a než se kramáři nadáli, hrnuli se proti nim Blatečtí ozbrojeni vidlemi, cepy, motykami a podobnými zbraněmi. Na to ovšem nebyli kramáři připraveni. Naskákali tedy do vozů, na koně a ujížděli, kudy byla cesta volná. Hrázský Faltys a starý Novotný, kteří zůstali nejdéle, měli co děkovat dobrým koním, kteří hravě přeskočili branku v úzké uličce, do níž je Blatečtí zahnali. Bylo by se jim jistě zle vedlo.

Šprým však měl dohru. Jarmarečníci mysleli, jakou slávu doma získají, ale získali jen posměch. Nezůstalo utajeno, jak museli z Blat ujet, a proto je dlouho druzí škádli zlobili otázkami: „Kolik jste v Blatech utržili?“ A jestli tenkrát některý přece jen něco „utržil“, jistě se nepochlubil, aniž si tu nebernou minci uložil.

Sebevrah

Dnes již lidé nevědí, co je to hlad. Jestli je jeden kraj postižen neúrodou, nahradí nedostatek jiný kraj, třeba vzdálený, z něhož železnice a loď přivezou potraviny dostatek. Snad nastane dražota, ale hlad nikoli. Dříve bývalo jinak. Pole nerodila tolik, jako dnes, nebylo také dopravních prostředků. Neúroda s sebou nesla nejen dražotu, ale i hlad a z toho i nemoci. Také náš kraj dříve pocítoval následky neúrody.

Za jednoho takového všeobecného hladu sloužil u zámožného souseda Sýkory chudý synek ze Starých Holic Václav Kment. Měl chudíčkovou matku, jež žila v podruží a ta pocítovala bídu plnou měrou. Synkovi se trpící matky zželelo, a proto, když u hospodáře po žních vymlátili, nedovedl přemoci touhu ulevit matčině hladu. V noci šel na sýpku, odkud matičce odnesl jeden pytel žita. Hospodář měl pytle spočítané, a tak hned poznal, že mu tu někdo hospodařil. Na sýpku neměl kromě čeledi nikdo přístup. Snadno se tedy dopátral, kdo se s ním o skromnou úrodu rozdělil. Čeledín dlouho nezapíral.

Hospodář byl nějaký krufák. Neuvážil, proč a z jakých pohnutek byl čin spáchán. Mohl si také dát nahradit žito jeho mzdou, ale bez rozmyšlení šel na rathaus a ubohého hochu udal. Vzápětí byl vyslán dráb s pochopem, aby viníka před „právo“, to jest před soud konšelský, přivedli.

Do té doby poctivý hoch se zalekl takové hanby a v hlavě mu rázem uzrál příšerný úmysl. Poprosil oba, že se jen převlékne do nedělního. Nic netušili a svolili. Hoch odešel do maštale, kde na zdi visela jeho sváteční planda a kde pod palandou měl uschovány jediné boty. Dráb s pochopem čekali: „Ten se na to nějak vystrojuje,“ povídá po chvilce jeden. „To víš, nechce se mu,“ ušklebuje se druhý. Když je však čekání omrzelo, vešli do stáje, aby hochu pobídli. V temnu chléva však nikoho nevidí. „Aby nám tak ufouk zadem!“ prohodil se zaklením dráb. Pátrají však dále očima už navyklyma šeru a již jej vidí. Na háku upevněném na stěně, kam věšivali chomouty, cosi visí. Přiskočili – byl to on. Přehodil si oprátku kolem krku, aby ušel hanbě.

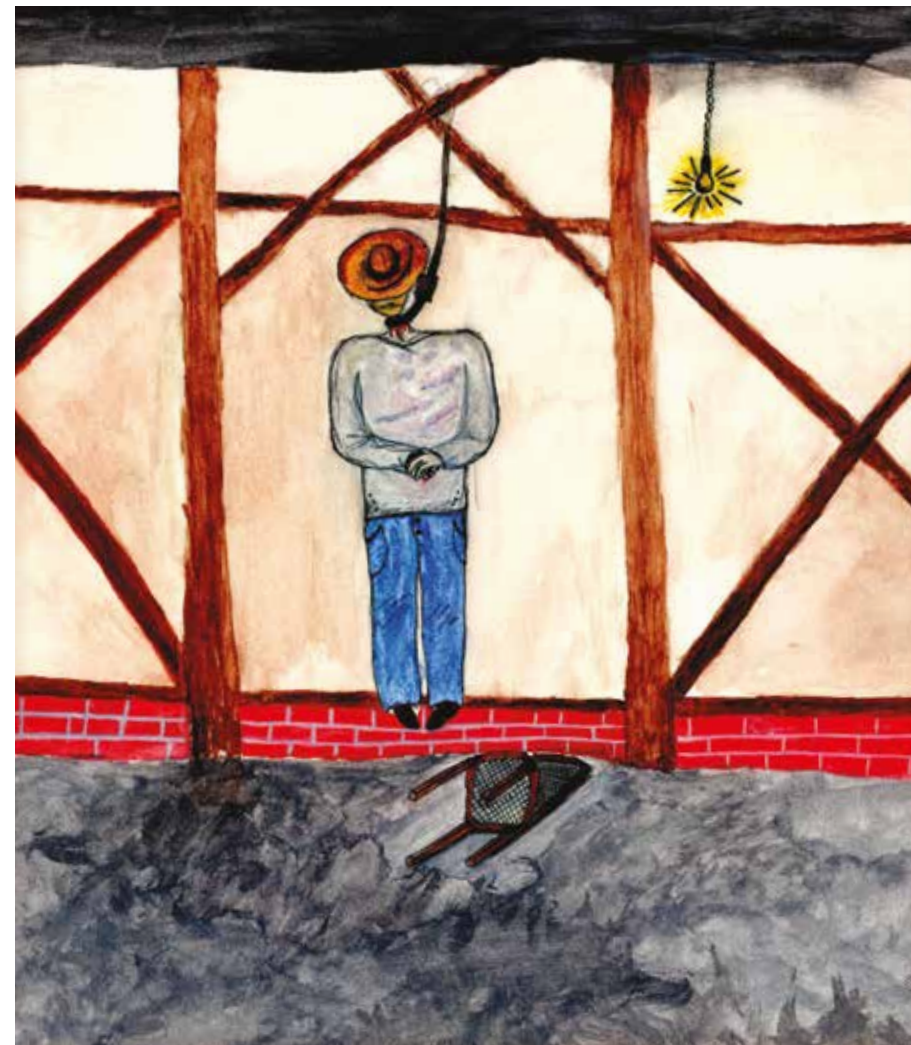
Tenkrát mívají lidé před sebevrahem strach. Nedotkl se ho proto dráb, ani jeho pomocník. Odešli, aby vyřídili, co se stalo. Domácí se jen z prahu podívali, a tak tu hoch visel až do samého večera. Hospodáře celá věc mrzela a k tomu – oběšenec v domě. Proto mu nezbylo nic jiného, než aby sám mrtvolu sňal. Učinil tak ráno, mrtvolu naložil na žebříňák a zavezl před rathaus. Koně vypřáhl a odešel. Toho dne bylo parno k nesnesení a na úpalu ležela mrtvola zoufalce neumytá a nepřikrytá do západu slunce. Nikdo se nad tělem ubožáka nesmíloval. Konečně se ho ujala svobodná děvčata. Smluvila se, ustrojila svátečně a vůz s mrtvolou tlačila na hřbitov. Toto počínání zahanbilo i svobodné hochy. Přiskočili děvčatům na pomoc a společně jej dopravili na hřbitov. Zatím sem jiná děvčata dopravila bílou rakev. Hochu umyli, ustrojili a položili do rakve.

Druhého dne měl být pohřeb. Leč na posvěceném místě nebylo pro sebevraha místo. Jakýsi Novotný přijel s vozem a rakev naložili. Novotný, který byl známý šprýmař, sedl na koně, jak v té době sedával pohodlný, když vezl zdechlé zvíře na „mršník“. Ani v tak smutné chvíli nedal pokoje. Byl to ten, který, když v roce 1819 stavěli radnici, vyjel po lešení na koni až k hodinám a sjel zase šťastně zpět, ač byl notně opilý. Ubožák tedy nesměl odpočívat ani za hřbitovní zdí. Vezli jej po drahách za město směrem k Poběžovicům a tam, kde odbočuje cesta k Podlesí, byl v ostrém úhlu pole „mršník“. Zde byl na rozcestí vykopán hrob a rakev složena. Slunce páliło jako výheň a obloha bez mráčku se chvěla dusnem letního žáru.

Za rakví nebylo kněze ani zpěváků. Ubohému nebylo dopřáno posvětit ani hroudy, jež kamennou tíží spočinou na jeho hrudi. „Teď ještě vykropit hrob,“ pronesl někdo z davu. „Leda z holínky,“ ozval

se Novotný obracející koně s povozem k domovu. Sotva dořekl, počalo řídce krápat. Bohaté krůpěje dopadly jako hrách na hrob, rakev a hlínu kolem rozhozenou. Davu se zmocnil údiv. Všichni vzhledli k obloze. Nad sebou spatřili bílý mráček, jako když šátek prostře. Ještě několik kapek zazvonilo o rakev, několik jich vlétlo v zející hrob a déšť ustal.

Všichni se zaraženě pokřivovali. „Sám Bůh nebožákovi vykropil hrob,“ zašeptala bolem zdrcená matka. „Bude se ti tu, hochu, spát jako ve svěcené půdě.“ Rty přítomných tiše šeptali modlitbu a plni pohnutí spustili pak rakev do černého hrobu. Zapadl po letech, zarostl, ale v paměti lidu se dlouho udrželo, jak sám Bůh – milosrdnější než lidi – vykropil nešťastnému sebevrahovi hrob, aby se mu lehčeji spalo.

O původu Trauerdorfu čili Roveňska

Tam, kde se nyní rozkládá ves Roveňsko, dříve Trauerdorf, rozléval se ještě v polovici 18. století velký rybník Roveňský, z něhož nakonec zbyla severně od vsi jen hluboká, rákosím zarostlá kaluž Vorláček.

Rybník Roveňský býval rybnatý. Ale po sedmileté válce byl vypuštěn a ponechán na sucho. Byla zde založena bažantnice, podobná té, která se již od časů císaře Ferdinanda I. rozkládala nedaleko, pod návrším u Holic zvaném Na kostelíčku. Vévoda Leopold Toskánský v ní prý s mnoha šlechtici postřílel tři tisíce zajíců.

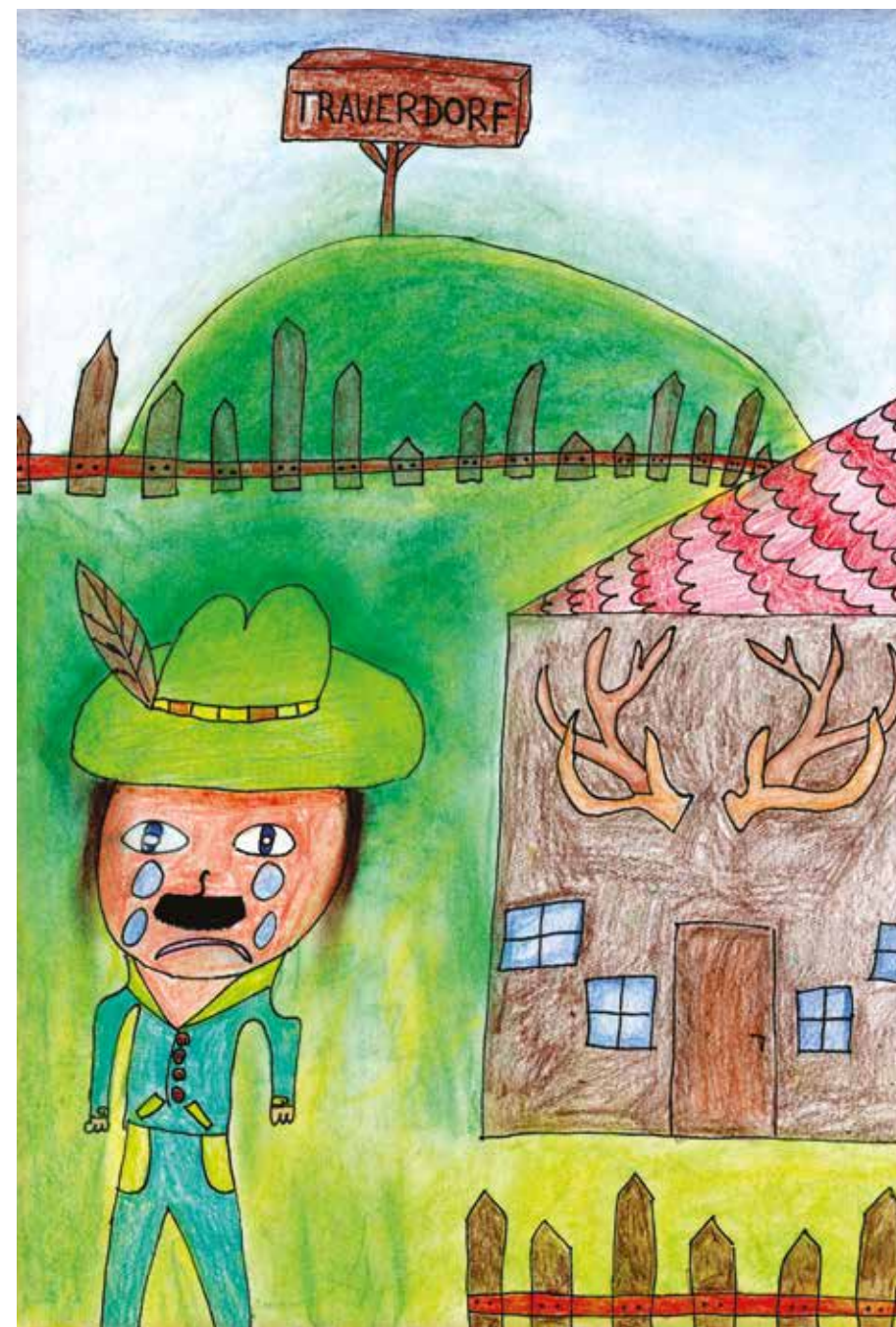
Tehdy v boji mezi vojskem rakouským pod velením generála Laudona a vojskem pruským, vračejícím se od obléhání Olomouce, svedeném na stráních ředických, holických a ostřetínských roku 1758, bylo zahánáno do jmenovaného rybníku mnoho ustupujících Prusů. Jejich mrtvolami se během léta voda otrávil tak, že ryby lekly. Proto byl rybník vypuštěn a změněn na bažantnici, kterou hlídal panský myslivec v útulné myslivně, jež tu stála pod číslem 1 až do roku 1866, kdy vyhořela. A právě v této myslivně byla za panování císaře Josefa II. vykonána parcelace bažantnice a její díly postoupeny osadníkům z pruského Slezska.

Když Josef II., selským lidem přímo zbožňovaný císař, uviděl mnoho půdy ležící drahá léta ladem, nařídil, aby se vrchnostenský úřad postaral o osadníky, kteří by půdu obdělali a jimž by se dala v dědičný nájem. Pan vrchní poslal do okolních obcí dotaz, zda v nich nežijí lidé, kteří by se chtěli na půdě usadit. Odevšud ale přicházely odpovědi, takových lidí v dotázaných vesnicích není. Pan vrchní takto také odpověděl císaři. Ten ovšem nebyl s odpovědí spokojen a povolal osadníky z pruského Slezka. Tam totiž žili lidé, kteří nechťeli být pruskými poddanými a raději chtěli opustit vlast.

A tak se roku 1782 vypravilo z kladského hrabství na pardubické panství deset německých kamarádů. Nebyli to žádní chudšasové, kteří by snad čekali na kousek půdy jako na smilování Boží. Někteří z nich opustili zavedené živnosti či zámožné kupecké domy. Každý z přistěhovalců dostal 40 měřic pole. Jenom na desátého se nedostalo. Aby se nikomu nestala křivda, los rozhodl, který z deseti má odejít jinak. Ten, který vytáhl prázdný lístek, odešel a usadil se v Hrachovištích, jež vznikly podobně jako Roveňsko. Kromě půdy a dříví na stavbu obydlí dostal každý osadník od vrchnosti také peníze na kravku a volka.

Devět osadníků zprvu bydlelo společně v myslivně, ale brzy začali stavět vlastní obydlí. Jejich ženy se mezi sebou nemohly porovnat ani při vaření, ani při jiných pracích. Vřak to znáte. Kdepak – devět výmluvných ženských v jedné jizbě.

Postupem času se ves rozrůstala, do Roveňska se stěhovali i lidé domácí a němčina, jazyk původních osadníků, z řeči postupně vymizela. Z paměti však nevymizel první název obce Trauerdorf, vždyť Roveňsku mnozí až do dnešních dnů říkají Trandorf. Víte vůbec, proč dostala nová ves jméno Trauerdorf? Když osadníci přijali od vrchnosti své podíly, nastěhovali se do myslivny. Panský myslivec ji tedy musel opustit. Plakal a byl velmi smutný. Tehdy pravil pan vrchní, že když panský myslivec pláče pro to své místo, bude se nová ves jmenovat Trauerdorf – Smutná ves. A plačící myslivec Roveňsku zůstal i pro další léta – jako symbol na obecní pečeti.

0 Černém kříži

Za Holicemi na kopečku u pardubické silnice, tam kde z ní do polí odbočuje úvozem polní cesta, stojí boží muka. Odedávna zde říkají u Černého kříže. Dala jej zde prý postavit kdysi sestra svému bratru, jenž byl v těchto místech úkladně zavražděn. Roku 1911 byl kříž roztržtšen bleskem a znovu postaven. Povím vám, proč mu asi přezdili Černý kříž.

Je tomu již dávno, tuze dávno, kdy ještě nebylo takových úřadů jako dnes, kdy neomezenými pány vesnického i maloměstského lidu kromě lidí urozených a svobodníků, byla všemohoucí vrchnost. Tenkrát i lidé z našeho městečka museli svoje pře, stížnosti a žaloby vznášet k vrchnosti sídlící na pardubickém zámku. Sem byli voláni, nedostáli-li svým povinnostem vůči vrchnosti, neodbyli-li si například robotu nebo neodvedli na ně připadající dávky. V těch dobách ohlásil dráb staroholického sousedu Jedličkovi, že se musí příští pondělí dostavit do zámku „na kancelář“. „O osmém ať jsi na místě!“ pohrozil ještě obávaný vykonavatel vrchnostenské moci. Bylo se opravdu čeho obávat, neboť hašteřivá sousedka Lorencová byla na něj v Pardubicích žalovat. Měla právo svobodného výjezdu na své pole Jedličkovým dvorem. Aby nemusela jeho dvůr objíždět, usmyslela si udělat z druhé strany v jeho plotě branku. To jí však nechtěl dovolit, a když dala přes jeho vůli branku udělat, zatloukl ji hřebíky. Hrozila žalobou, ale Jedlička jsa v právu ji odbyl: „A kdyby pan vrchní na brance seděl, přece to nedovolím.“ Vykonala proto, čím hrozila. A tak náš milý Jedlička v předtuše nepříjemnosti s pány, s nimiž nebylo radno žertovat, připravoval se důkladně na cestu.

„Slyšíš mámo,“ povídá, „abych si raději vyšel brzo po půlnoci. Cesta je nekalá, samý zmrazek a to víš, jak se člověk uškobrtá.“ Tehdy ještě do Pardubic nevedla silnice, snad jen císařská v té době protínala město. Máma přisvědčila, uchystala hospodářské sváteční koženky, modrou vestu, zelený šosák a vydrovku s mašličkou. Nejstarší synek tátovi namazal pořádně juchtovice, aby se jich nechytala voda. Za těch necest musel být každý na vše připraven.

Za časného zimního jitra, ba skoro ještě noci, vrzla u Jedličků dřevěná, na záklopku zavíraná branka a ulic zaduněly na zmrzlé zemi těžké kroky. Pořádná sukovka dopadala, jak chodec našlapoval. Jde zaujat myšlenkami, co ho na úřadě čeká, ani nezpozoroval poslední domek a byl za městem. Měsíček vysvitl ze šedých závojů nočních zimních mlh. „To je dobře,“ zamručel Jedlička sám k sobě, „přes nejhorší mi posvítíš!“ A cupal do vršku k Černému kříži.

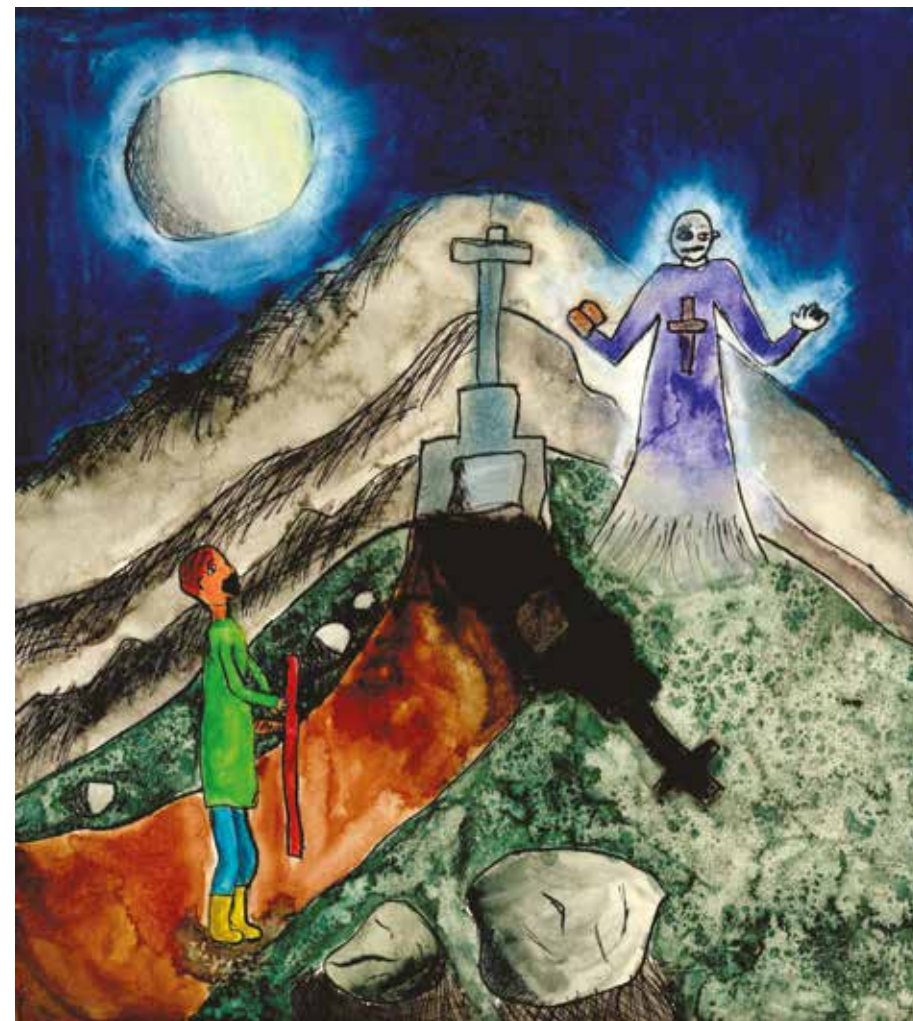
Již docházel, když mu jako zbožnému člověku přišlo, aby se podíval na kříž. Sáhl po vydrovce, aby ji smekl a pokřičoval se. Ale jako by zkameněl. Z levačky mu vypadla vydrovka, z pravé ruky hůl. Nevěřil svým očím a znovu, již se strachem, je upnul ke kříži. Tam stojí černá postava a na ní rozeznává bílé kněžské roucho. Zřetelně vidí, jak se ten u kříže obrací, pak zase ze strany na stranu přechází, právě tak, jako když kněz mši slouží. Hned přešel napravo, hned nalevo, tu se zas sklání ve středu u samého kamene kříže. Jedličku zaléval pot. Z místa se nemohl hnout, jako by mu nohy do země vrostly. V tom se kněz obrátí k němu a dává mu požehnání jako při konci mše – a zmizel.

Jedlička si oddechl. Studená vlna strachu ho zalila potem. Již se chtěl otočit a utíkat domů, když v tom si vzpomněl na kancelář, drába a lavici. Sehnul se pro vydrovku, nahmátl hůl a pelášil z kopce. Nezastavil se až u druhého kopečka, kde dnes říkají „u Borovičky“. Tam si teprve vydechl, pokřičoval se a trochu klidněji se bral dál k Ředicům, aby byl včas tam, kam ho „milovaná vrchnost“ volala.

Pořídil dobře a branka zůstala přibita. Doma pak i v hospodě „rathausu“ vykládal, co ho cestou potkalo. „Jo, jo,“ přisvědčil bělovlasý starý Kment, když Jedlička dopovídal. „Nebylo to, hochu, vidění. I mně se to přihodilo. Páral „od brány“ a Holub „Rozmarynka“ se také přestrašili.“ Hned se

na něj všichni hrnuli s otázkami a starý Kment se nedal dlouho pobízet. „Vy jste již z jiného světa, a tak lehce neuvěříte. Ale tady Jedlička to dokazuje, že pravdou je, co se o kříži za mých mladých let povídalo. Vy již nevíte, proč se tam říká „u Černého kříže.“ Povím vám to. Dnes mi snad uvěříte. Tam dávno zemřelý kněz sloužil za trest mše – černé se jim říká – jichž za života promeškal. Odtud slovo „černý“. Není to každé noci a málokdo toho byl svědkem. Jen málo nás to vidělo, ale přece někteří, naposled Jedlička. A není radno pokoušet Boha a snad schválně vyhledávat kněze při černé mši. Je-li tam někdo náhodou a je spravedlivý, nestane se mu nic. Ale běda tomu, kdo by byl úmyslně něčeho takového svědkem. Nevím, jestli by živý došel domů.“

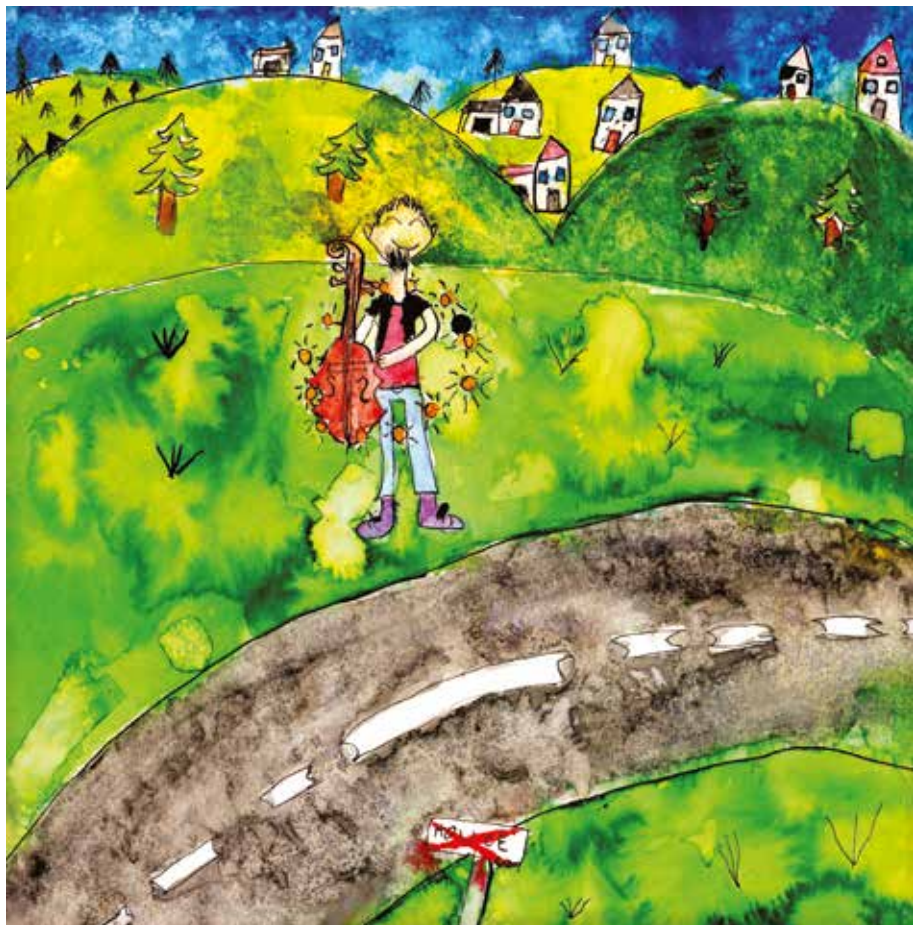
Věděl-li starý Kment něco víc, těžko říci. Byl nemluva a všichni se divili, že se dnes tak nad obyčej rozpovídal. Ale aspoň se uchovala příčina, proč kříži za městem přezdili Černý kříž.

Muzikant a světélka

Naše holická hudba má chvalnou pověst, ale dobré jméno měli naši muzikanti i v dřívějších dobách. Hrávali nejen zde, ale i v okolních místech, z nichž se vracívali domů teprve k ránu. Z takové veselice pořádané v Rovni se vracel i muzikant Vojtěch Vondrouš. Měl dobrou náladu, neboť chasa nebyla skoupá a v jeho kapse cinkalo několik stříbrných grošů. Počítal cestou, že bude mít brzy uspořeno tolik, že svou Lidušku bude moci vést k oltáři. Jde, prozpěvuje si, a když je vprostřed cesty k Holicům, spatří světélka. Nálada ho rázem přešla – světélka se blížila. „Spaste duši!“, přímo k němu. Tančí kolem něho v kruhu stále menším a menším, a tu se ve strachu chopí houslí a hraje skočnou. Hraje stále rychleji a rychleji a světélka tančí divočeji až do rozbřesku.

Konečně v tanci ustala a pravila mu: „Dobře sis Vondrouši poradil, žes nám zahrál, jinak bys byl mrtev.“ Pak zmizela a muzikant ubíhal domů šťasten, že vyvázl životem.

O prelátu Formánkovi

Čas a živly mění města a dědiny k nepoznání. Tak je tomu i v Holicích. Dříve bývala na náměstí dřevěná stavení s podloubími, dnes tam nenajdeme ani jedno. Všechna strávil oheň.

Kde stojí dům Holubův č. 9, stával rozlehlý dřevěný dům Formánkův. Že tu bylo občanů tohoto jména více – jako dnes – říkali mu „prelát“ Formánek. Přezdívka pocházela z doby, kdy trávil své mládí ve službách nějakého vysokého duchovního hodnostáře, snad preláta, s nímž byl na cestách v Palestině.

Byl to nějaký podivín, uzavřený sám do sebe. S nikým neudržel styky, jen stále pobýval doma. A právě proto jej lidé obestřeli tajemnem a leccos si o něm vykládali. Tak se o něm rozšířila pověst, že z dalekých cest z ciziny si přivezl velké bohatství. Mezi jinými věcmi též dvě mariánské sošky: jednu zlatou, druhou diamantovou. Jistě to však nevěděl nikdo. Až jednou jeho služka, jdouc na velkou mši, zapomněla nebeklíč. Spěchem se vrátila a vrazila do světnice. Co spatřila, potvrdilo pověst o Formánkově pokladu. Na stole ležely obě sošky. Zářily a svítily, že neobyčejný jas ozlatil celou světnici. Hospodář se však na ni zle utrl a hnal ji ze světnice. Služka však nemlčela, pověděla a pověst přestala být pověstí.

Formánek zemřel a s ním jako by se všechno propadlo do země. Hledali, všechno zobraceli, ale nenašli ani zbla. Formánek dobře uklidil, co celý život zbožňoval. Říkalo se, že drahocenné věci ukrýl někde v zahradě v tajné skrýši a dokud ukryty zůstanou, bude v tom domě štěstí přebývat.

Leč Formánek nemohl na své poklady zapomenout ani v hrobě. Časem se do domu prý vracel jeho duch, který neměl v hrobě klidu a pokoje. Za noci obcházel po domě i zahradě a děsil tam lidi.

Taková vzpomínka zůstala mezi lidem na podivína „preláta“.

0 ztracených zvonech

Mezi lidmi v Horním a Dolním Jelení kolovala dlouhá léta pověst o ztracených nebo zapadlých zvonech. Lidé si ji vyprávěli v několika podobách, přesto si na ni dnes již nikdo nevzpomíná. Vypráví o dobách velmi dávných, kdy Dolní Jelení bývalo velkým městem a rozkládaly se kolem něho hluboké pralesy. V nich se proháněli vlci, skrývali se medvědi a ryly divoké svině. Na paloucích pásla se stáda jelenů, na Orlovině vypínaly se věkovité duby a nad nimi kroužili orli a plašili hejna drobných ptáků. Jelení Horní, chcete-li po staru Hoření či Vrchní, bylo nepatrnou osadou se dvorem a několika staveními.

V Dolním Jelení stál kostel, do něhož přicházeli také Hornojelenští. Když se pak Horní Jelení rozšířilo, usnesli se tamní lidé, že si vystaví kostel vlastní. O dříví nebyla nouze, ani o ruce dovedné a k práci ochotné. Hůře bylo, jak opatřit zvony. Hornojelenští se radili tak dlouho, až několik odvážlivců vykonalo smělý kousek. V noci vnikli do kostela v Dolním Jelení, zvony tiše přenesli na Horní Jelení a zavěsili je v kostele. Odvážný čin provedli tak obratně, že Dolnojelenští o ztrátě svých zvonů netušili ani toho nejmenšího. Po celou noc se pak smělci těšili, jak budou překvapeni obyvatelé Horního i Dolního Jelení, první radostně, druzí žalostně, až za ranního úsvitu ozvou se zvony z věže kostelíku v Horním Jelení. Ani se nemohli rána dočkat, aby nad hlavami svých sousedů poprvé sami zvony rozhoupali. Jaký to však div! Ráno zvony ve věži nevisely! S úžasem díval se druh na druhu, jakoby nikdo z nich svým zrakům nechtěl věřit. V tom zazněl známý hlas zvonů z kostelíku v Dolním Jelení. Nebylo o tom pochyb, že se stal div. Zvony v noci samy přeletěly na své dřívější místo. Odvážlivci si ale umínili, že následující noci zvony ještě jednou na Horní Jelení přenesou. Leč do rána druhého dne zmizely zvony z věže hornojelenského kostelíku opět. Nevrátily se však už na Dolní Jelení, nýbrž zapadly do blízkého rybníka. A od té doby je nikdo nespasil.

Jiní vyprávěli, že do Horního Jelení lidé zvony přenesli po ničivém požáru Jelení Dolního, jehož plameny přivedli tamní kostel v popel a nový kostel proto postavili v Horním Jelení. Avšak, když druhého dne šli zvonit, zvony na věži nebyly. Za chvíli přišel posel z Dolního Jelení se zprávou, že zvony leží na místě, kde stával starý kostel. Přenesli je proto znovu do nové věže, ale do rána se jeden zvon ztratil, ten největší. Ačkoli lidé usilovně hledali, zvon nemohli nalézt. Na tom místě, kde starý dolnojelenický kostel stál, tekla potok. Jednou v něm prala přízi jakási přadlena a příze jí v potoce uvázla. Vytahovala ji, ale nemohla přízi vytáhnout. Aby si ulevila, zaklela. A v tom se jí ztracený zvon zjevil, naposledy zazvonil a propadl se do hlubiny. Navěky.

A ještě jiní vyprávěli, že veliký zvon visel za dávných časů ve věži kláštera, jenž stál u cesty k Dolnímu Jelení v místech sochy sv. Jana. Když klášter rozbořili, spadl prý zvon do nedalekého rybníka a lidé ho dlouho, ale marně hledali. Jakoby se propadl. Objevila jej až přadlena, jejíž příze se při praní ve vodě o něco zachytila. Nebohá žena křičela na celé kolo, že přízi chytil hasrman a chce jí stáhnout pod vodu. Lidé se sběhli přadleně na pomoc, tahali přízi z vody, ale nemohli ji vytáhnout. Přivedli a zapřáhli první pár koní, ale nic platno. Zapřáhli pár druhý, tahali, ale opět marně. Až když zapřáhli čtyři páry koní, podařilo se nit zvolna z rybníka vytahovat. Táhli, táhli a hle – na konci příze visel onen veliký ztracený zvon. Byl tak veliký a jelenický kostel tak malinký, že v něm zvon nemohli zavěsit, a tak ho odvezli do Prahy. Prý tam dodnes visí v jednom velikém kostele. Ale kdopak dnes ví...

O Pecáku

V lesích u Horního Jelení najdete místo, o němž se vypráví, že tam před dávnými léty stával mlýn. Bydlel v něm mlynář se svojí rodinou. V lese však přebývali lupiči a ti ubohého mlynáře neustále pronásledovali, takže se musel i s rodinou odstěhovat. Jakmile lupiči mlynáře vypudili, nastěhovali se do mlýna a z něho pořádali loupežné výpravy do okolí. Lidé se na lupiče rozhněvali, a když jednou lupiči opět vyrazili na své loupežné rejsy, lidé mlýn zbořili. Když se lupiči vrátili a místo mlýna spatřili jenom velkou díru jako pec, odešli neznámo kam. Od té doby se tomu místu říká Pecák.

Cikánčino proroctví

Před mnoha a mnoha lety bylo Horní Jelení, tehdy zvané „Jelení se zlatýma rohami“, mnohem menší než dnes. Na náměstí stály jen dřevěné domky, za nimiž skrývaly se stodoly. V jednom z nich říkali „u Zachů“.

Jednou, bylo to v zimě, přišla na Jelení tlupa cikánů. Prosili o nocleh. Starý Zach ustrnul se nad nimi a vykázal jim místo ve stodole. V noci hospodáře napadlo, aby se podíval do stodoly, co cikáni dělají. Jak se ulekl, když viděl, jak uprostřed stodoly plápolá veliký oheň! Nocleháři seděli kolem a ohřívali se.

I rozhněval se hospodář nad opovržlivostí cikánů – vždyť stodola mohla snadno chytit a od ní sousední, potom třetí a celá obec lehce mohla lehnout popelem – a zvolal: „Tak vy za to, že vás tady nechám, chcete městečko vypálit?!” Na to povídá stará cikánka: „Neboj se, hospodáři! Od našeho ohně neshoří tvé stavení. Ani tvá stodola nevyhoří, ani tvůj domek, neřku-li celá osada. Na Jelení nebude nikdy veliký oheň.” Po těch slovech požádala Zacha, aby jí podal otep slámy. Když se stalo, zapálila jedno stéblo z prostředka otepi. A hle, jaký div! Zvolna šířil plamen zapálené stéblo, oheň pronikl svazkem slámy, strávil i druhý konec stébla, ale ostatní slámu nechal neporušenou. Cikánka dodala: „Jako v této otepi neshořelo víc než jedno jediné stéblo, tak na Jelení nevyhoří nikdy víc než jedno jediné stavení!”

A budiž ku podivu – po dvě stě let nevyhořelo zde nikdy více, než jedno stavení. Dosti dlouho Jelenští věřili cikánčinu proroctví. Ale když uplynulo dvě stě let, vyhořela najednou dvě čísla a od té doby řádil požár v Jelení často a zhoubně.

Ohnivý muž

Pamětníci starých časů vypravovali, že ohnivý muž ukazoval se Jelenským velmi často, ba že skoro denně býval vídán. Snad líbilo se mu okolí Horního Jelení. Rád se potuloval za večera po polích a lukách, bloudil po lesních paloucích, chodil po pasekách od dubu k dubu. Zdálo se, že zvláště rád navštěvoval temná lesní zákoutí.

Ohnivý muž přebýval v místě zvaném „V jezírku“. Staré duby vroubíci břehy této kotlinky byly tehdy ještě mladé proutky. A když se ve svých vzpomínkách vracejí do let mládí, vypravují svým sousedům, jak kdysi bývalo. A udivené mladé stromky nedůvěřivě potřásají hlavami, když slyší, jak zde ohnivý muž přebýval, jak z jezírka vycházel a zase se do něho vracel, jak z něho linoucí se záře přerušovala temnotu nocí.

Z jezírka odebral se ohnivý muž zpravidla k Hornímu Jelení, došel na rozcestí v polích, zamířil ke kamennému kříži a pokračoval do „lukavska“. Zde ho skoro denně někdo viděl, ale nikdo se ho nebál a neutíkal před ním. Všichni věděli, že nikomu neublíží, ba dokonce že často pomůže z nesnáze. Proto ho někdy volali i ku pomoci. Ohnivý muž z dále pomalu se nesl, přiblížil-li se ovšem ke člověku, udělal kolem něho frrrrr a bylo to, jako by letěla hořící otep slámy.

Jednou, takhle na podzim, vyjel jeden čeledím brzy ráno na pole. Když přijel k hájku, najednou se kolem vozu rozsvítilo jako ve dne. Čeledím se ohlédl a uviděl na voze sedět ohnivého muže. Jel však klidně dál, a když dojel na pole, povídá: „Zaplať ti Pán Bůh, že jsi mně posvítil.“ Ohnivý muž mu řekl: „Na tohle jsem už dávno čekal.“ A zmizel.

Když se ještě chodilo na přástvu, byl ohnivý muž vítaným hostem. Při svitu loučí se totiž špatně pracovalo a tu pomáhal z nesnáze právě on. Nepřicházel do světnice, ale usadil se venku na okně. Z okna řinulo se jasné světlo, všichni s chutí pracovali a vyprávěli si, komu ohnivý muž pomohl a koho potrestal. Často pak ohnivý muž svítil besedníkům i na cestu domů.

Stávalo se však také, že ohnivý muž někoho nemile překvapil. Jednou vydali se dva muži do lesa na lup pro borovici. Vyhlédli si pěknou, štíhlou, a když ji uřízli a vzali na ramena, najednou se kolem nich rozsvítilo. Ohnivý muž seděl ve větvích a zle se na ně tvářil. Nechali borovici borovicí a dali se na útěk. Však mohli být rádi, že je ohnivý muž nepotrestal přísněji.

Hůře dopadl jiný člověk, který sklízela, kde nezasíval. Zachtělo se mu proutí od jezírka, v noci řezal, a když nařezal a chystal se lup odnést domů, viděl na kupě sedět ohnivého muže. Všeho nechal a dal se na útěk. Ohnivý muž ovšem pelášil za ním a hnál ho až ke stavení. Tam se ztratil. Onen muž se ale roznemohl, ulehl a třetí den umřel.

Byl-li volán, přicházel ohnivý muž často na pomoc. Jednou vezl čeledím těžký náklad. Byla tmavá noc, vůz sjel z cesty a zapadl do bahna. Čeledínova námaha vyjet byla marná a když už si nevěděl rady, posteskl si: „Kdyby tady byl aspoň ten vohnivej.“ Jak to dořekl, stál ohnivý muž vedle něho a vyjet z bahna pak šlo snadno. „Zaplať ti Pán Bůh,“ povídá čeledím. „Na to čekám tři sta let,“ pravil ohnivý muž a zmizel.

Zvykl-li si ohnivý muž na některém místě, býval tam častým hostem. Chodíval sedávat kupříkladu k jisté chalupě na okno. Objevil se tam večer co večer, jakmile rozsvítili ve světnici. Majitelé stavení si na něho zvykli a nebáli se ho. Noví majitelé chalupy se ale ohnivého muže báli. Nejprve se polekali a jejich strach nakonec přerostl do hněvu. Nový hospodář přetáhl v rozčilení ohnivého muže koštětem přes záda, aniž by tušil, že ho tím vysvobodí. Ohnivý muž zvolal: „Zaplať ti to Pán Bůh. To jsem já udělal svému otci.“ Po těch slovech zmizel a už se nikdy neobjevil.

Heřmanovi z Bubna

Za tureckých válek proslavil se velkým udatstvím rytíř Heřman z Bubna. Ač z chudého rodu, stal se v královských službách polním maršálkem a sám král pana Heřmana nakonec vyslal jako posla do cizokrajných zemí. Na svém koni se vzácným mečem z damascéské oceli u pasu pan Heřman projel celým machometánským královstvím a na velkém korábu se nakonec plavil až do země mouřenínů. Heřman, veškeré bázně prostý, projížděl tam pouští a lovil divokou zvěř.

Jednou si Heřman vyrazil jako obvykle na lov. Už dlouho jel pouští, slunce nemilosrdně pálo, nepotkali ani živáčka, ani studnu, aby se s koněm osvěžili. Už byli oba unaveni, když v tom zaslechli ukrutné řvaní. A protože pan Heřman nikdy z boje neutíkal, pobídl koně ostruhami a vyrazili vpřed. Oř se sice vzpouzel, leč marně.

Za chvíli dorazili k dolině v písečných dunách a pán uviděl lva, jak se brání dvěma tygrům v nerovném boji. Pan Heřman nezaváhal ani chvíli. „Rytířský mrav mi káže, abych pomáhal slabšímu proti silnějšímu. Musím tedy lvu hned jít na pomoc,“ rozhodl se okamžitě, seskočil z koně a se štítem a mečem kráčel k zápasícím zvířatům. Osamocený lev po něm sice sekl tlapou, ale Heřman na to nedbal a dal se do boje s jedním tygrem. Jakmile lev poznal, že mu od Heřmana nehrozí žádné nebezpečí, pustil se do druhého tygra. Boj to byl lýtý, ale vítězný. Heřman zabil jednoho a lev druhého tygra. Král zvířat, jak lidé lvu přezdívali, však z boje vyšel s mnoha šrámy a krvavými ranami. Pan Heřman tedy ze své košile natrhal obvazy a zvíře zbrocené krví ošetřil. Lev neměl tolik sil, aby se bránil. Sotva stál na nohou. Ulehl tedy k nohám Heřmanovým a vděčně k němu vzhlížel.

Jaké bylo Heřmanovo překvapení, že sotva skočil na koně a odjížděl, lev jej následoval. Co noha nohu mine. Jakmile Heřman zastavil, zastavil se i lev. Jakmile se Heřman rozjel, lev šel dále za ním. Takový to byl vděčný a věrný lev. Pana Heřmana následoval nejen na jeho dalších cestách po zemi mouřenínů, ale i při jeho návratu domů do Čech.

Dlouhá to byla cesta. Kůň Heřmanovi posel a musel si obstarat jiného, lev však zůstával stále s ním. Kráčel za pánem jako pes a v lidech vzbuzoval hrůzu. Pan Heřman ho ale pokaždé vzal za hřívu a přede všemi ho hladil.

Jako odměnu za své hrdinské skutky dostal nakonec Heřman z Bubna od krále dostatek peněz, za které si koupil městečko Horní Jelení s několika vesnicemi a dvory. I tam si lidé na pánova lvího společníka zvykli. Chodil všude s ním, jedli spolu a lev s pánem nocoval v jeho komnatě.

O Horní Jelení se pan Heřman staral jak náleží. O městečku se vyprávělo, že je všude země Páně a tady písek, protože místní farář uvidí všechny své věřící teprve až nastane soudný den, neboť se budou vracet bůhví odkud z cizích zemí, když si nemohli doma z písku chleba opatřit, pan Heřman Jelení zveleboval.

Čas rychle utíkal a zdraví panu Heřmanovi přestávalo sloužit. V té době se pustil do stavby kostela. „Musím si pospíšet se stavbou, zdraví mi už tolik neslouží a chtěl bych po smrti ležet tady v hrobce,“ říkal Heřman své ženě. I lev byl již starý, sotva se ploužil a většinou polehával u krbu.

Přišel čas a pan Heřman se odebral na věčnost. Když dokončil, lev strašlivě zařval, přestal jíst a pít a třetí den posel. Žalem mu puklo srdce. Pana Heřmana pak pohřbili do nové hrobky a společně s ním do ní uložili i pánova věrného lva, aby i po smrti zůstali přátelé spolu.

Vyprávělo se, že pan Heřman z Bubna ještě za života uložil v hrobce nesmírný poklad. Heřmanovi potomci ho prý najdou, až jednou rod zchudne. Když asi sto let po Heřmanově smrti hrobku otevřeli, našli pod hlavou starého válečníka lví kůži. Jenže ať kopali, jak kopali, žádný poklad nenašli.

Ještě jedna o panu Heřmanovi

Příkladným hrdinou jako z čítanek byl pan Heřman z Bubna, jen co je pravda. Na druhou stranu byl ale také pánem věru divokým, zvláště když nemírně holdoval truňku a hleděl pohárům na dno. Pak se stávalo, že jeho horká krev v žilách kypěla a pan Heřman v takových chvílích nejednou pověsil rozum na hřebík.

Povídá se, že jednou takhle před svatým Mikulášem vypravil se pan Heřman na návštěvu ke svému příteli panu Benjaminovi na Tošov. Víno teklo proudem a oba druhové se náramně bavili. Když přišel „čas příležitý“ a žízeň náležitě uhašena, doprovodil pan Benjamin milého hosta do pokoje, aby si pak popřáli dobrého spaní. Panu Heřmanovi, rozkuráženému ohnivým vínem, se ovšem na kutě ještě nechtělo, netrvalo dlouho a došlo sice k malicherné, ale přesto hlučnější hádce, která otevřela brány páně Heřmanovy rtuřovitosti. S kordem v ruce a za velikého křiku začal po Tošově honit Benjaminovi příbuzné, až nakonec zbil a posekal jeho syna Jiříka. Lapálie by se byla bývala mohla dostat až k soudu, ale protože ze všeho vzešly jen boule a šrámy, smíření nastalo rychle.

Jako hospodář a majitel jelenského panství byl ovšem pan Heřman pánem na svém místě a Horní Jelení zveleboval jak jen mohl. I proto požíval mezi svými poddanými náležitě vážnosti.

0 světýlkách

Světýlka či bludičky objevovaly se u Horního Jelení často. Když tu nebyla ještě pošta, chodil posel, jmenoval se Sedláček, do Zámrsku pro psaní. Jednou, bylo to v zimě, vyšel ze Zámrsku v osm hodin večer. Když se vracel k Hornímu Jelení, uviděl před sebou světýlka. Pro tmou tmoucí, že nebylo vidět na krok, Sedláček pustil se rovnou za světlem. Ale až dost spěchal, nemohl je dohonit. Šel už hodně dlouho, ale světlo bylo stále před ním a na Jelení nepřicházel. Šel celou noc, a teprve když počalo svítat, světýlka se mu ztratila a Sedláček zpozoroval, že přišel až do Borohrádku. Světýlka, byly to jisto jistě bludičky, svedla Sedláčka z cesty, ale neublížila mu.

0 rybníce na dolním mlejnu

Už jste jistě mnoho slyšeli o Horním Jelení, o ztracených zvonech a o ohnivém muži, o světýlkách, ale snad nikdo vám ještě nepovídal, že si dlel na Horním Jelení král. Ano, skutečný, opravdový král, který nosil korunu na hlavě a měl na Horním Jelení svůj hrad. Jak se ten král jmenoval, už nikdo neví a v knihách byste jeho jméno sotva našli. Vypravovala o něm jedna babička a ta slyšela vypravovat o tom králi od své babičky, ta zase od svého dědečka a tak dále. A ten první dědeček nebo ta první babička snad toho krále viděli na vlastní oči. Ale poslyšte, co se tomu králi přihodilo.

Měl dceru, pannu krásnou jako květ. Ta se šla jednou koupat do rybníka na dolním mlejnu a utopila se. Plakal král, nařikala královna, smutno bylo po městečku i po okolí, ale princeznu nevzkřísili. V tom rybníce utopilo se už před tím mnoho lidí.

Jednou se tam koupal jeden mladík. A jak se tak brodil hlubokou vodou, stáhl ho vodník do své skrýše. Tam mu povídal: „Budeš tady u mě sloužit. Co budu potřebovat, všechno mně budeš nosit. Ale tam ty hrníčky nesmíš brát do ruky“. Nato vodník odešel.

Mladík slýchal, že vodník schovává pod hrníčky duše utopenců. A že také jeho bratr před několika lety v tom rybníce se utopil, chtěl přes vodníkův zákaz všechny hrníčky prohledat, aby našel duši svého bratra. Jakmile však první hrnček obrátil, vyskočila z něho krásná panna, bíle oděná, a povídá užaslému jinochu: „Děkuji ti, žeš mne vysvobodil. Jsem královská princezna. Teď mne honem odtud vyveď k otci!“. I vzpamatoval se mladík z leknutí, uchopil princeznu, a jak nejvíce mohl, pospíchal s ní z vodníkovy skrýše, a hned rovnou ke královskému hradu.

Zajásal král, zaradovala se královna, zaplesal všechen lid, že králova dcera se opět mezi živé vrátila. Starý král vystrojil velikou hostinu, dal svou dceru za ženu jejímu vysvoboditeli a odevzdal mu své království. Noví královští manželé panovali šťastně a dlouho, a nikdy nezapomněli na rybníček u dolního mlejnu.

Travičky

V dávných dobách žila v Horním Jelení jako poddaná pana Heřmana z Bubna jakási Maruše Šilhavá. Povíдалo se, že prý čarovala utrechem, trávila jakýmsi kořením a komu těch věcí podala, ten umřel. Svému muži, když ulehl s nemocí, navařila otravné koření, podala mu ho ve středu a už v pátek ležel na prkně. Zlovolný skutek pak Maruše ospravedlňovala tím, že na ni byl muž zlý a bil ji.

Netrvalo dlouho a drábové Maruši uvrhli do pardubického vězení. V jeho dvorečku se vyznala ze všeho, co napáchala, a dokonce vypravovala, že jí jakýsi prach dávala Káča Petrová, jinak Martinutova zvaná, kramářka z Plchůvek. Jejda, ta prý byla mezi travičkami „nejvyšší mistrkyně“. Spolu prach podali také jakési ženě v Oujezdě. Skoro rok stonala a potom přece umřela.

Nezůstalo ale jen u Káči Petrové. Maruše označila za další travičku také Mandu Suchánkovou z Mýta. Ta prý svému muži dala utrech do pečeného jablka. „Šlechetná“ trojice traviček trávila i dobytek a traduje se, že komu prach jmenovaný podala, buď člověku nebo hovědům, všechno to umřelo.

Za travičství stihl Maruši Šilhavou od pardubických konšelů trest. Zaživa byla zahrabána, a navíc kolem probita. Trest sice hrůzný, leč zasloužený. Co se však stalo s Káčou Petrovou a Mandou Suchánkovou, to na věky zakryla rouška tajemství.

Zakopaný poklad

Krásná pověst nám zůstala z prusko-rakouské války 1866. Lidé, obávající se za svůj majetek, zakopávali peníze.

Na Hořánkách je pole, o němž se vypráví, že tam byl zavezen a zakopán železný kufr s penězi. Mnoho lidí toužících po penězích pokoušelo se o to, aby je našlo. Ale žádnému se to nepodařilo, ač bylo pole mnohokrát překopáno. Pověst praví, že peníze jsou tam zakopány doposud.

Propadlá vesnice

Na tom místě, kde je nyní kopec Hořaník, byla vesnice jménem Hořany. V několika chalupách tam sídlilo mnoho obyvatelů. Měli též svůj hřbitov, do něhož pohřbívali těla svých mrtvých. Jen vody na kopci neměli. Pro tu museli každodenně chodit pod kopec. To je mrzelo a začali reptat.

Jednou šlo děvče pro vodu a pravilo si: „Je to dřina. Kdyby se raději ta vesnice propadla.“ V tom okamžiku za ohlušujícího rachotu vesnice zmizela pod povrchem země.

Občané naší protože věděli, že na každé pověsti bývá trochu pravdy, ujednali se kdysi, že budou kopec rozvážet, aby objevili zbytky vesnice, jež tu snad někde stávala. Rozmysleli si to však a kopec zůstal kopcem až do našich časů. Jen oráč občas vyoral tu nějakou popelnici nebo prastarý nástroj, jež tu zbyly jako jediní svědkové dávno zašlých dob.

Větrný mlýn u Horních Ředic

Větrné mlýny dodávaly severním rovinatým končinám našeho kraje zvláštní malebnost a ráz. Postupně ovšem podléhaly zubu času, který je smetl z povrchu zemského a učinil tak konec jejich vládě nad okolní krajinou.

O odstraněném větrném mlýnu u Horních Ředic se vypráví tato pověst. Jednou prý jakási babka spěchala s věrtelem obilí na zádech, aby si je dala semlít. Za provaz táhla kozu. Protože bylo klidné počasí a nefoukal vítr, tak kolo mlýna nehybně stálo. Aniž o tom babka přemýšlela, přivázala jednoduše kozu k lopatě kola. Jenže zatímco vyjednávala ve mlýnici cenu za semletí obilí, strhl se vítr, který pohnul kolem a milá koza se najednou vznášela do výše. Protože jí ale tento zážitek nebyl zrovna po chuti, tak pronikavě mečela: „Melem – nemelem! Melem – nemelem.“ Tyto žalostné zvuky vyváděly ven babku i s mlynářem, který rychle zastavil mlýn a kozu vyprostil z jejího nemilého postavení.

Ředickém vodníkově

Když nebylo ještě silnice k Ředicům, šli po rybníční hrázi rybníka ředického z dobytčího trhu v Hradci tři švagři do Ředic. Byl už večer. Poněvadž měsíc svítil v ten čas až k ránu, byla tma jako v ranci, že sotva poznávali cestu.

Pojednou se jim na té hrázi vyskytl hoch asi dvanáctiletý. Nejstarší švagr, který šel poněkud napřed, jakmile ho zpozoroval, ptal se ho, kam jde a odkud jest. Chlapec řekl: „Jsem ze Starých Holic.“ Když pak druhý švagr se jej optal, čím jest, tu se prozradil. Muž, kterého nazýval svým otcem, nikdy žádného hochu neměl.

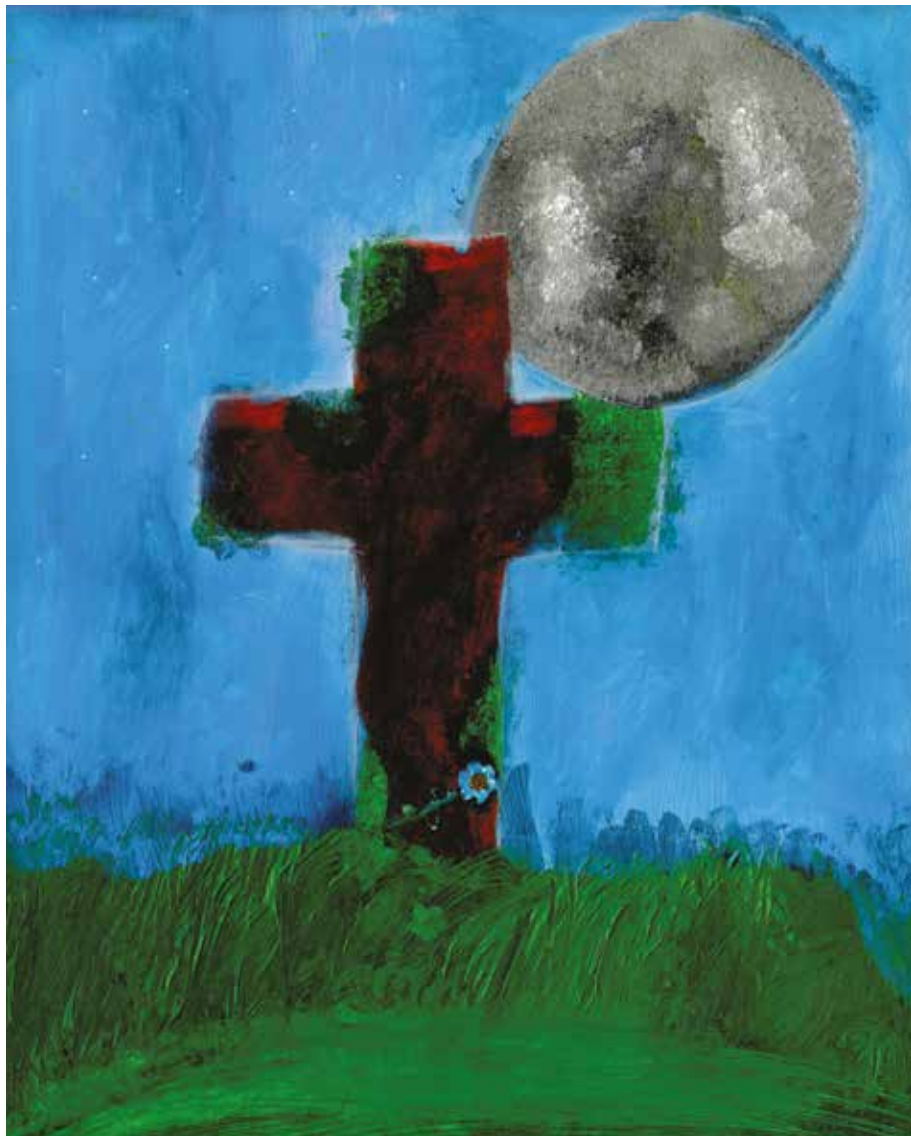
I řekli švagři tomu nenadálému svému průvodčímu, že lže, na což on ani slovem již neodpověděl a kráčel poblíž nich dále. Když ušli několik set kroků, ztratil se jim náhle, jako by se propadl do země.

Tu na ty šviháčky padla taková hrůza, že jim vlasy na hlavě stály jako hřebíky a že se nemohli dlouho vzpamatovat z leknutí. Všichni pak uhodli, že ten neznámý malý druh nebyl hoch ze Starých Holic, ale vodník z ředického rybníka, který asi pomýšlel některého z nich za noci ukořistiti.

Kříž v Žernově

V Žernově stával blízko hájovny starý kříž. Byl tam zabít dřevař Kamenický při kácení velkého dubu. Příčinou byla prý velká neopatrnost. Z toho dubu byl mu udělán prostý kříž, upomínka na dřevařovu smrt a jako výstraha ostatním. Letopočet tam nikdy nebyl uveden. Je tomu však již hodně dávno.

Chvojeneckém hradu

Dnešní Chvojenec je skromnou vsí, táhnoucí se pod plání chvojnoveckých lesů. Bývalo tam však hlučněji, neboť před dávnými časy tam stával hrad, jehož zbytky – hluboké příkopy a valy – se nalézají po levé straně silnice k Rokytanu. Na místě, kde stávala pyšná hradní věž, jsou prý hluboké sklepy.

Kdysi nedaleko bývalé věže pásli chlapci stádo. Z dlouhé chvíle si hráli jakousi hru, při které tu jeden druhému hodil do sklepení boty. Postižený se dal do pláče a ostatní zaraženě stáli kolem něho, neboť se nikomu z nich do sklepení pro boty nechtělo. Viník klopal zraky, bylo mu kamaráda líto, pomoci však nedovedl. Zatím se slunce pomalu klonilo k západu, až kleslo za temné lesy a chlapci sehnali stáda a opustili naříkajícího druha. Opuštěný chlapec ještě chvíli ronil slzy, neboť co by mu doma řekli, kdyby přišel bez bot? Toto pomyšlení mu vlilo do duše odvahu. Přiblížil se ke sklepení, opatrně slézal do jeho hloubi a kupodivu se brzo ocitl na dně jakési rozsáhlé místnosti.

Neohlížel se na nic a jen šmátral po odhozených botách. Hle, tu jsou! Chopil se jich a rychle se soukal vzhůru. Zdály se mu nějak těžké, ale myslil si, že do nich asi napadala hlína. Nahoře vyklepal botu, vyklepal druhou a co vidí? Ani nechce očím věřit – byly to samé dukáty!

Hvězdičky se usmívaly nad jeho překvapením. Dukáty vepchal do kapes a horempádem letí domů, co mu nohy stačí. Doma už o něho měli starost, ale jaké bylo jejich překvapení, když vypravoval, co se mu přihodilo. Z rodiny se stali zámožní lidé a chlapec už nemusel pásit dobytek.

Několik dnů po této události na onom místě chlapci opět pásli. Vypravovali si o štěstí, které potkalo jejich druha. Přáli mu je, až na jednoho, který byl závistivý a také chtěl získat bohatství. Obcházel kolem otvoru do sklepení, náhle se rozmyslel, zul boty a jakoby náhodou je opustil dolů. Počal naříkat, naoko prosil kamarády, ale ti ničeho nedbali a hnali navečer domů.

Na to on čekal a opatrně slezl do sklepa. Když stanul na dně, neohlížel se po botách, ale po zlatě. Jeho srdce radostí zabušilo, když ušel lesknoucí se zlato. Teprve nyní se ohlédl po botách, nahmátnul je a chvatně plnil drahým kovem. Když byly těžké, že je sotva nesl, šplhal nahoru.

Představte si však jeho zděšení, když vylezl ven a viděl, jak se z jeho bot soukají hadi, jeden ohybnější než druhý. Jak daleko asi od sebe boty odhodil a jak se mu všichni vysmáli, když vypravoval svoji příhodu, si domyslíte sami.

Babiččino vyprávění o chvojeneckém hradu

Když jsem šla jednou z Hradce Králové do Holic, zastavila jsem se ve vsi Chvojenec. Je to veliká ves a každé číslo leží uprostřed svých pozemků. Tím je ta ves tak rozsáhlá. Skoro uprostřed jsou vidět ještě trosky bývalého hradu chvojeneckého. Kdo a kdy jej asi rozbořil, to nikdo neví. V tom hradě je prý zasypán velký poklad. Málokde jinde je tolik peněz v zemi jako tam.

Jednou se vracela jistá žena z Holic, kde byl trh, domů do Chvojence. Jak už to bývá, hodně se na trhu zdržela, šla domů za tmy a modlila se. Když přišla ke starému hradu, spatřila na tom místě, kde někdy sklep býval, modrý plamen. Ten hned do výšky šlehal a hopsal, brzy se zase ztrácel, jako by to světélka či bludičky byly. Žena se ulekla a poznamenala se znamením kříže. Za chvíli si však vzpomněla, že to možná hoří poklad, o kterém slýchávala. Rychle vzala růženc a přehodila jím ten plamen. Jak to udělala, byl plamen ten tam a před ní stál veliký kotel starých stříbrných a zlatých mincí. Jakživa tolik peněz ještě neviděla! Honem padla na kolena, prostřela zástěru a nahnula do ní peněz, co mohla. Sotva s nimi vstávala, plný klín jich měla.

V tom se za ní něco pohnulo a zabručelo, jako by to kozel byl. Rychle se otočila a v tu chvíli – země zaduní, peníze zařinčí a po pokladu ani stopy! Zmizel i s kotlem a za ženou se ozýval ošklivý a škodolibý chechot – posměch zlého ducha, který v podobě kozla sťežil poklad. Celá vyděšená vyskočila a spěchala, co jí dech stačil, k domovu.

Dlouho, tuze dlouho trvalo, než se vzpamatovala a mohla vyprávět domácím, co se jí přihodilo v noci na starém hradě. Rozstonala se a celé čtyři neděle ležela. Už o ní pochybovali, jak zle se jí vedlo.

A proč se ten poklad ztratil? Ta žena se neměla otáčet. Když prý někdo najde hořící poklad, má jej přehodit růžencem nebo drobtý chleba, on přestane hořet a peníze jsou jeho. Nesmí se však otáčet, kdyby se cokoli za ním dělo, nesmí slova promluvit, kdyby potkal kohokoliv, sice je poklad tentam.

Mařence

Mezi Horním Jelením a vesnicí Jaroslavi táhnou se hluboké lesy. Někde uprostřed nich vedla před dávnými lety vozová cesta, lemovaná močály a bažinami. Ty se v lesích ale nacházely i na dalších rozličných místech.

Jednou pořádali v těchto lesích páni slavný hon. Sjeli se na něho hosté a honci ze širokého okolí, sláva to byla tehdy veliká. Na hon přijela ze zámku v Zámrsku také paní hraběnka. Jakmile trubáci fanfárou hon zahájili, vyrazila s ostatními pány na štvanici jelena. V hustých lesích však zabloudila. Bloudila na svém koni dlouho a dlouho a čím déle bloudila, tím více ji moc bludného kořene zamotávala a přivedla ji až k bažinám. Kůň chtěl bažiny přebrodit, když však došel doprostřed močálů, propadl se i s hraběnkou.

Na památku tam po čase postavili lidé pomník a pojmenovali místo po paní hraběnce „Mařenka“.

0 duchovi

Duchové se často zjevují na místech tragických událostí. Mohli bychom sypat z rukávu mnoho podivných příběhů o tom, jak kdysi kdosi kohosi zabil – tu ze zlosti, tu pro peníze, tu ze žárlivosti – a jak se duch oběti pravidelně, kupříkladu o půlnoci, zjevuje pocestným. Někteří duchové se zjevují přímo vrahům, v noci děsí a vylákávají je ven, kde s nimi musí křepčit až do samého kuropění. Postaví-li vrah na místě, kde sprovodil ze světa bližního svého kříž, nastává pokoj a duch zemřelého se vícekrát nezjeví.

Těžko už ale lze říci, pro jaké provinění trpěl jiný duch, který byl odsouzen k tomu, aby na starém hliništi u Nové Vsi poblíž Týniště nad Orlicí přesypal celou noc písek. Při práci žalostně sténal, až to bylo slyšet široko daleko. Ač to všichni dobře věděli, každý se tomu zlověstnému místu po setmění vyhýbal. Nebýt starého Vašaty, strašil by tam duch snad dodnes.

Statečný Vašata si umínil, že musí žalostně sténajícího ducha z jeho prokletí vysvobodit. Vzal si tedy zažehnavací modlitby a před půlnocí šel na hliniště. Jakmile se duch objevil, začal se modlit. Už ve chvíli, kdy odříkal druhou modlitbu, přestával duch sténat. Když se Vašata domodlil, řekl: „Bůh ti tedy již odpusť a budiž ti země lehká!“ Duch mu odpověděl: „Tobě také!“ Zmizel a víc se na tom místě už neukázal.

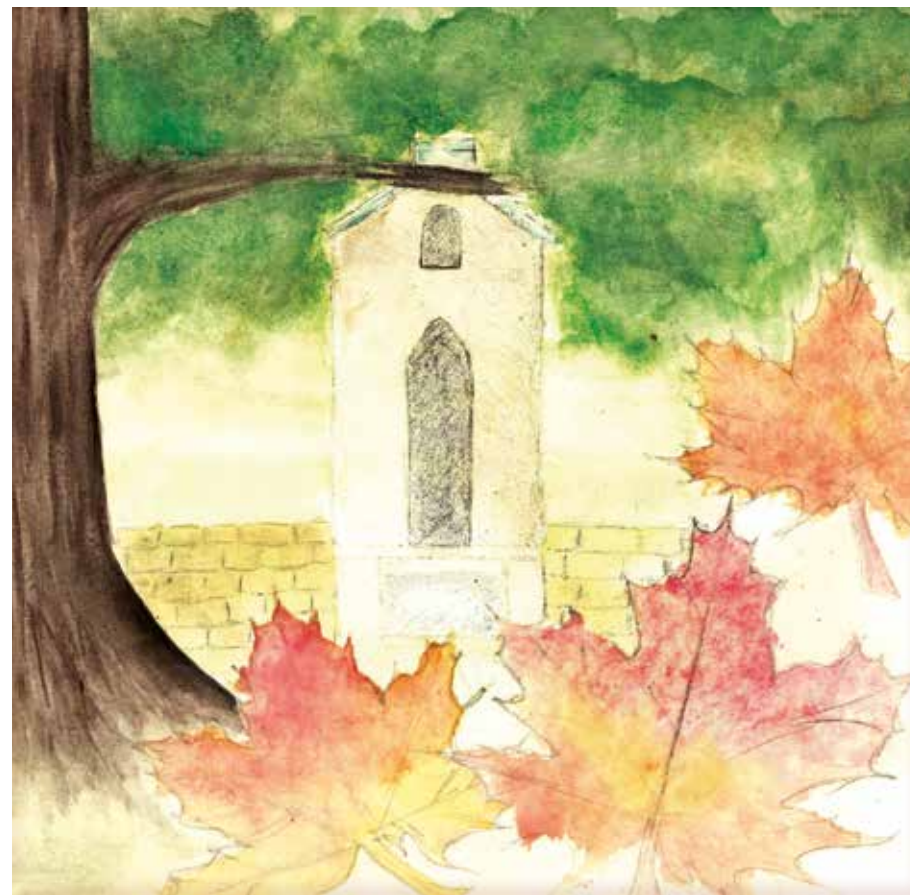
0 původu lázní Javůrka

○ Markétě ze Šternberka, matce znamenitého Smila a Alše, jež ještě roku 1412 sídlila na hradě v Holicích, se vypravuje následující pověst.

Markéta ze Šternberka, stížená dlouholetou chorobou, usadila se na loveckém hradě Hradci (na Věžišti) a tu se jí prý zjevila Matka Boží, která ji vyzvala, aby se dala donést k lesnímu prameni „pod Javorem“ u Ostřetína, který již tehdy měl lid ve vážnosti, a tam se léčila. Uposlechla a skutečně se prý uzdravila.

Jako výraz díků dala tam zbudovat kamenné lázně a do výklenku postavit zlatou sošku Panny Marie s přáním, aby se léčivost tohoto pramene stala přístupnou všem.

Za třicetileté války, kdy se švédské vojsko vedené generálem Torstensonem vracelo roku 1645 z Moravy do Čech, jedna z vojenských hord navštívila lázně. Švédští vojáci si nejen přivlastnili zlatou sošku a na ní navěšené dárky, ale při hledání další kořisti lázně zcela pobořili.

Na Milence

V pamětech lidu se dodnes udrželo mnoho vzpomínek na staré formanské hospody, které sem tam postávaly osamocené u cest. Taková pověstná a nechvalně známá formanka zvaná Na Milence stávala kdysi u Vysoké u Holic. Dnes bychom po hospodě už marně pátrali, zůstala jen louka rolníka Březiny, které pamětníci také říkají Na Milence. Jak k tomu jménu formanka přišla, vypovídá tato zajímavá pověst.

Poslední majitel hospody se zamiloval do chudé dívky z nedaleké vsi Vysoká. Krátce před sňatkem ji prosil, aby mu šla do hospody na čas vypomoci. Dívka poslechla a to bylo její štěstí, protože tak měla možnost poznat povahu svého snoubence a zabránit velkému neštěstí.

Jednou v noci sem zavítal forman s těžkým nákladem různých vzácných věcí. Mladý hostinský ztoulžil zmocnit se bohatého nákladu, a proto přemlouval milovanou dívku, aby mu pomohla formana zabít a zmocnit se tak jeho věcí. Dívka byla šokována tím zlověstným plánem a rozhodla se mu za každou cenu zabránit. Aby ale hostinského oklamala, naoko se tvářila, že se vším souhlasí.

Za tmavé noci, když zlosyn odešel na zahradu, aby vykopal hrob pro již vyhlédnutou oběť, rychle zmizela. Vyburcovala lidi ve vsi ze spánku a řekla jim o příšerném plánu hospodského. Forman, který nic zlého netušil, byl ještě včas vyproštěn z osudné léčky a šenkýř byl spoután a odveden do vězení. Při úřední prohlídce hospody bylo v podkrovní místnosti nalezeno mnoho opasků hojně ověšených váčky s penězi, což dosvědčovalo, že tam již bylo zabito mnoho lidí.

Co se stalo s viníkem, se už neví. Hospoda zpusťla a stala se útočištěm různých pobudů a lupičů, až ji nakonec někdo vypálil a zbyly z ní jen trosky. Lidé se tomu místu vyhýbali, protože noční chodci zde mívali zvláštní vidění. Tak jako jakýsi soused z Vysoké, který se zdržel dlouho do noci v Ostřetíně, a když šel kolem spáleniště, tak odtamtud slyšel žalostné sténání. Jiný soused prý dokonce viděl ze zřícenin vycházet smuteční průvod.

Když po čase odváželi poslední ohořelé zdivo z hospody a zem srovnávali, našli pod zemí mnoho lidských kostí. Ty byly potom zakopány na hřbitově.

Pověsti lesů Poltruby a Studené vody

Pěkný kousek lesa za Koudelkou zvaný Poltruba a Studená voda váže k sobě sice zajímavou, ale asi hodně vymyšlenou pověst. V úžlabí Studené vody zahynul prý kdysi nějaký pán, snad rytíř z nějakého okolního hradu. Snad to bylo v dobách středověku, kdy se spory vyřizovaly mečem a křivdy se smývaly krví bez soudů a soudce. Zahynul tu se svým synáčkem i družinou zradou svého přítele, jenž je, ničeho netušící, zavedl v bahenní třesaviska. Taková místa, jež byla chodcům nebezpečná, vždy lid obestřel nějakou pověstí.

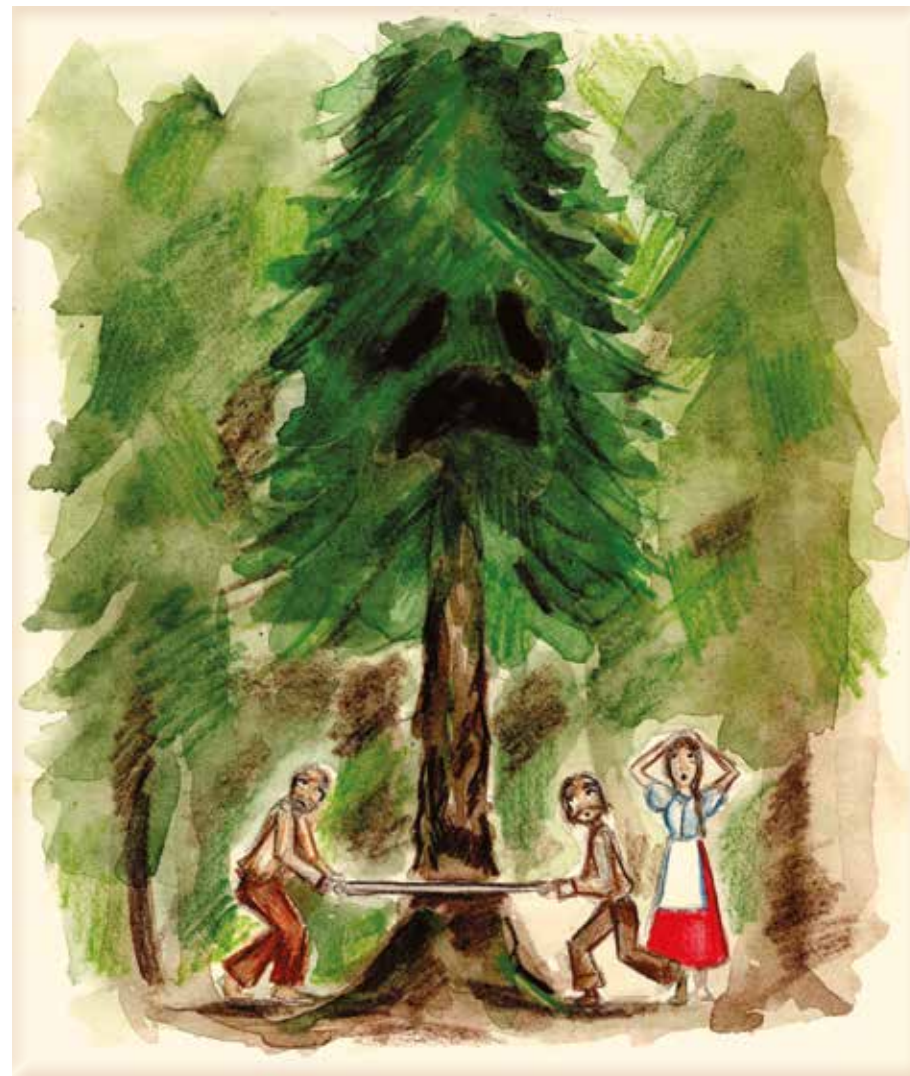
Zrazený pán, když poznal nebezpečí, chopil se prý polní trouby a mocně na ni zadul, až se to rozléhalo širými lesy. Nikdo však nepřišel na pomoc. Zahynul se všemi.

Nad místem tohoto dramatu, v lese zvaném Poltruba, lidé v noci vídali pádit jezdce s rozžatou svící v ruce. Proto se těmto ponurým místům vyhýbali. Jednou se však stalo, že v těchto místech zabloudil soused Valenta zvaný Zumák. Večer už se schyloval, nastala noc a bloudění nebylo konce. Šel nazdařbůh, až přišel do Poltruby. Poznal, kde je a div se neskácel leknutím. Průsekem se proti němu žene tajemný jezdec a hlubokou tmou kmitá plamen rozžaté svíce. V leknutí na útěk ani nevzpomněl a zůstal stát jako solný sloup. Již cítil horký dech koně. Ze strachu marně oslovil jezdce: „Proč pokoje nemáš? Proč bloudíš temnem noci k postrachu chodců? Řekni, mohu-li ti něčím pomoci?“ Jezdec zastavil a dutým hlasem promluvil: „Nebudu mít pokoje, dokud poctivosti nenajdu. Dobré-li však zrní rozhodíš a všechno opět sebereš, budu vysvobozen. Nedokážeš-li to však, zle tobě bude, žes mne oslovil.“ Zmizel pak v hloubi lesa a zanikající dusot koně potvrdil, že Valenta nesnil.

Vzpamatoval se, zamířil již známou cestou k domovu. Usilovně přemýšlel, jak vykonat, co slíbil. Radil se s lidmi zkušenými, kteří mnoho věděli, ale neradi pověděli. Konečně se rozhodl takto – naměřil měřicí hrachu, který pokropil svěcenou vodou. Pak sezval chudinu s jejími dětmi, vzal pytel na bedra a vyšel do polí, na rozcestí i do úvozu a cestou všechen hrách rozházel. Chudí za ním sbírali modlíce se přitom za nešťastného jezdce. Nasbírali právě tolik hrachu, kolik bylo naměřeno. Donesli jej na místo, kde se jezdec k úděsu bloudících zjevoval a tam jej rozhodili. Od těch dob se jezdec nikomu nezjevil. Byl vysvobozen.

Ještě jedna pověst, vypravovaná našim lidem, se váže k Poltrubě. Když počali na Koudelce naši usedlíci budovat první stavení, vyšli si dva muži se ženou v tato místa. Vyhlédli si pěkný, štíhlý smrk na krov a jali se jej podřezávat. Jak pila vjela do bílého masa dřeva, zaslechli úpěnlivý pláč, jak když usedavě nařká dítě. Poohlédli se kolem, zda tu snad není zbloudilé dítě, ale nenašli nikoho. Domnívali se, že to snad bylo šálení smyslů, a pokračovali v přerušené práci. Jak však pila zasyčela, ozval se pláč znova a ještě bolestněji než prve. Pojala je hrůza. Vytrhnuli pilu a pádili z místa, kde se odehrálo jistě něco podivného. Co to bylo, nikdo nezvěděl. Vypravuji jen to, co lid z pokolení na pokolení dědil, aby se pověst aspoň ve zbytku zachovala.

Jak hastrmana ve mlýně uvázali

Za starých časů bývali lidé u vod škádlení hastrmany. Jeden se usadil také v Radhošti, tedy lépe řečeno ve mlýně v její části zvané Sedlíštko. Zabydlel se pod mlýnskými koly a znepokojoval mlýnskou čeládku. Stárek i mládek si proto na zeleného mužíčka jednou počíhali, chytili ho na silný provaz z lýčí, načež ho uvázali ve stáji ke žlabu tak pevně, že si hastrmánek provaz nikterak nemohl rozvázat.

Takový provaz z lýčí... Jejda, ten je na uvazování vodníků nejlepsi. Obyčejný provaz by totiž hastrman dokázal přetrhout, ale na provaz z lýčí jeho síly nestačí.

Ve stáji měli jej mlýnští kolik dní. Tu se stalo, že když jednou děvečka ve stáji krmila dobytek, počal si hastrman naříkat, že má provaz tuze zatažený, a prosil ji úpěnlivě, aby mu jej trochu uvolnila. Děvečka měla sice přísně zakázáno k vodníkovi chodit, ale když ji tak úpěnlivě prosil, smílovala se nad ním a provaz mu trochu povolila.

Ale to neměla dělat. Přestože provaz povolila jenom maličko, měl hastrman vyhráno. Dal si práci, provaz rozvázal a smekl si ho z krku. Nyní již jen čekal, až se otevrou dveře a jakmile se tak stalo, proklouzl jimi jako úhoř a hup do řeky. Pod koly mlýna ale již nezůstal. Báł se a z mlýnské čeládky dostal veliký strach. Odstěhoval se do hlubin ke splavu domnívaje se, že tam si bude před mlýnskými jistější.

Bubenice

Mezi Opočnem a Trusnovem při silnici nacházejí se pozemky zvané Bubenice. Jméno své mají od zemana Bubeníka ze Stradouň, který proti loupeživým Švábům shromáždil houf vesnického lidu, s nímž je přepadl a rozprášíl. Stalo se tak po smrti českého krále Rudolfa I., syna Albrechtova.

Statečný Bubeník pocházel z Trusnova, kde měl dvůr, který prodal, aby do Stradouň se odstěhoval. Stradouňští Bubeníkové jsou prý jeho potomci.

Co se vypravuje o Vojance

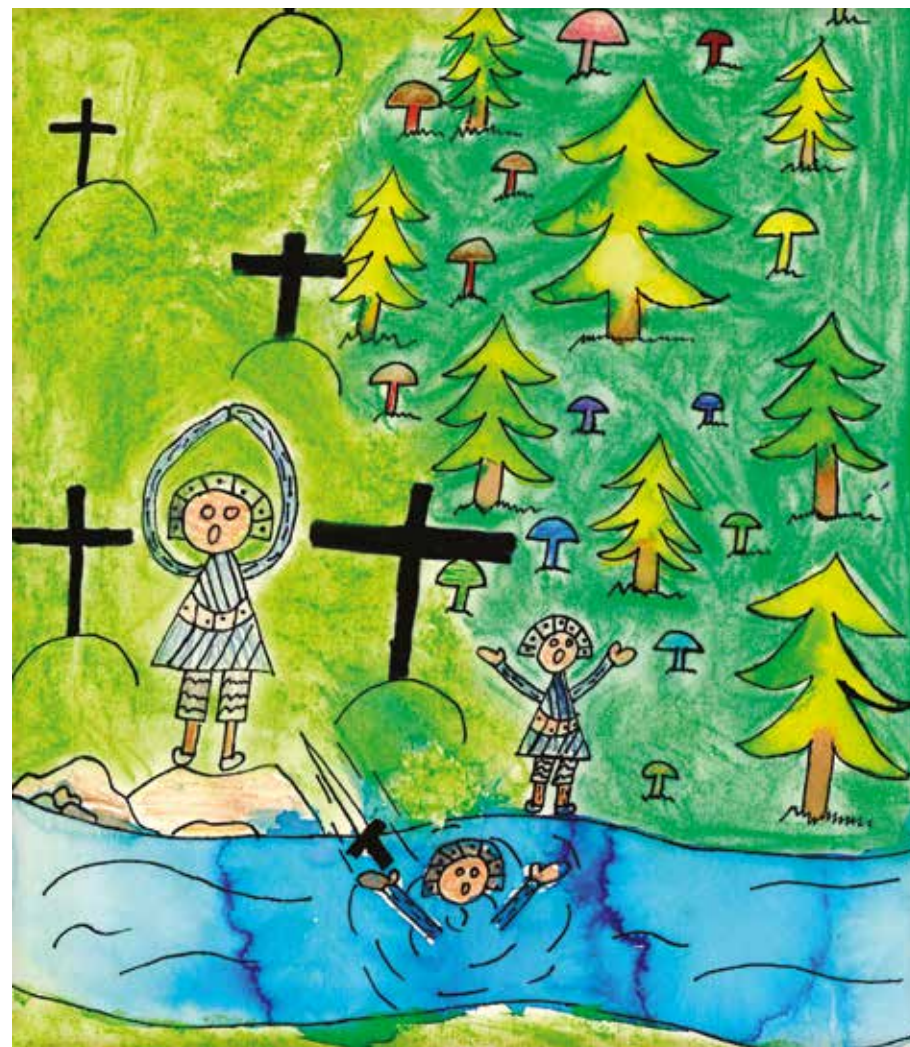
V dřívějších dobách prostíraly se od Opočna až k Mentouru rybníky a močály. Do našich dnů se jich ale mnoho nedochovalo. Byly vysušeny a přeměněny na orná pole. V Opočně zůstala po rybníku bažina, kterou lidé nazvali Vojanka. Nacházela se na výši, kterou obtáčela stará cesta vedoucí do Opočna od Stradouně. Jak ke svému jménu bažina přišla, o tom se zachovalo toto vyprávění.

Vojanka dostala své jméno v době vojny. Tenkrát se prý po cestě, již se říkalo Pardubská, ubíralo vojsko. Aby se mohlo bránit nepříteli, kterého vojsko zpozorovalo a pronásledovalo, vyjeli jezdci na močálovitou výšinu, leč co se nestalo. Kůň za koněm se v bažinaté půdě bořil a propadával, zadní tlačili do bahna přední a o štěstí mohl mluvit ten, jemuž se podařilo z bahna vyjetí. A že jich zbylo po hříchu málo. Od té doby se lesíku, který okolo bažiny vyrostl, říká Vojanka. Jak ale nakonec dopadla obrana těch, které bahno nepohltilo, nikdo neví.

O Hrobkách

Od Opočna na sever, není to zase až tak daleko od obce, prostírají se luka, kterým se říká na Hrobkách. Říká se, že na nich kdysi dávno podivným způsobem zahynuli vojáci nepřátelského vojska. Vojáci se prý najedli jedovatých hub a jakmile cítili blížící se smrt, skákali jeden po druhém do řeky Loučné a volali: „Kremeňáku, popusť. Nepopusťš-li ty, popusťš moja duša, za tri dny budu u moj matušky!“ Jiní umírali na louce a byli na těch místech pochováni. Místní lidé vypravovali, že se tam ještě dlouhá léta potom přicházelo při kopání na mnoho lidských kostí.

Původ jména Lodrant

U Trusnova blíže Uherska nachází se mezi lesy rozsáhlý rybník podoby velikého trojúhelníka zvaný Lodrant. Jeho podivné jméno povstalo v napoleonských válkách, kdy Francouzi krajinou táhnoucí vystoupili z lesů a uviděli před sebou rozlehlou vodní plochu, jež byla té doby lesem kolkolem obklíčena. Překvapení nečekaným objevem volali vojíni: „L´ean grande! L´ean grande!“, což přeloženo do našeho jazyka znamená veliká voda. Domácí lid arci nerozuměl, co cizí řečí povídají, ale pamatoval si to jméno, jenže trochu zkomoleně. Proto se až do našich dnů říká tomu velikému rybníku Lodrant.

Diviška

Za dávných a dávných časů žila v Týnišťku žena jménem Divišová. Jednoho dne se vydala na procházku z Týnišťka ke Rzům. Najednou uviděla z lesa vycházet hustý kouř. Nejprve si myslela, že se v lese usadili cikáni, kouře si nevšímala a šla si svou cestou. Když však kouře stále přibývalo, zašla do prvního stavení, kde žil hajný. Řekla mu, co viděla, hajný vzal pušku a šel s ní. Šli půl hodiny, šli hodinu, ale kouře neviděli, jen slyšeli praskot roští a divné skučení. Na cestě potkali myslivce ze sousedního lesa. Přidal se k nim a když přišli na kopec, který se dnes jmenuje Diviška, spatřili zase hustý kouř, ale víc nic. Šli blíž a našli koňské stopy. Myslivci se pak vrátili domů, jen panímáma Divišová tam zůstala. Trhala květiny a sbírala houby. Domů se však již nikdy nevrátila a od té doby se stala neznámou. Až po delší době našli lidé její tělo roztrhané a onen kopec nazvali Diviškou – podle jejího jména na její památku.

Porážka Švábů

Když zemřel český král Rudolf I., chtěl tomu jeho otec Albrecht, aby Čechové za krále přijali druhého syna jeho, Fridricha Sličného. A hodlal je k tomu donutit vojskem, které také do Čech vpadlo. Byli to nejvíce Švábové, kteří Čechy nenáviděli, je pronásledovali, kraj i lid sužovali.

Jednou táhli ti Švábové od Chrudimi k Mýtu, aby také tento kraj vyloupili. Ale český lid byl stálými útlaky cizinců již tuze rozezlen, nemínil více tupě přihlížet k jich řádění a prahl po tom, aby jim zlé činy mohl oplatit.

Nuž poslyšte, co o tom vypravoval stařec Slanař ze Stradouně.

Byla vojna. Němci šli z Chrudimi do Mýta. Zeman Bubeník ze Stradouně sebral tamní lid i okolní a v záloze číhal na Šváby mezi Opočnem a Turovem při staré cestě, která vedla k Pardubicům a již se proto „Pardubská“ nebo i „Parduská“ říkalo. Když Švábi k Uhersku přitáhli, zastoupil jim Bubeník cestu, zatímco pan Ctibor z Uherska s lidem z Litětín, Ostřetína a okolí jim zpáteční cestu zastoupil. Zuřivý boj se rozvinul mezi Čechy a Němci blíže uherského mlýna, a křik bojujících rozléhal se široko daleko.

Když bylo blízko konečné rozhodnutí, vyřítil se z mlýna pomoučený stárek se železným sochořem, kterým mlýnské stavidlo se vytahuje, a vrhl se na Šváby. Ti se zalekli moučeného junáka, který pak nemilosrdně v jejich řadách řádl, a v divém kvapu prchali podél Loučné k východu, přičemž je rozlícený lid pobíjel. Mrtvoly padlých Švábů pak prý byly pochovány u Turova na rozcestí „Pardubské“.

Poslední hloučky Švábů padly u dřevěné lávky, která vede přes starou řeku pod sedliškým mlýnem tam, kde se spojuje s druhým ramenem. Starý Cinek ze Drah na vlas by vám řekl, kde tehdy stáli Češi a kde Švábi.

Pověst o hradu na Věžišti

Kus cesty od Holic se vypíná v lesích, řečených Hradce, ve výši 325 metrů nad mořem olesněný vrch Věžiště. Jméno patrně pochází od vysoké věže, která se tyčila z hradu a vévodila okolí. Zbytky kruhových valů a hlubokých příkopů na vrcholu jsou důkazem, že tu kdysi stával hrad. Byl patrně dřevěný, protože mimo cihly, jež Staroholičtí a Velinští před dávnými věky rozvezli a jež asi tvořily základy, se ničeho nezachovalo.

S hradem bylo na východě spojeno předhradí, na jižním svahu bylo, jak se dá soudit dle velkého obloukového valu značně již zapadlého, jiné prostranství, snad sad.

Není známo, kdo ten hrad založil. Dle jedněch to bylo obydlí rytíře Velingera, Velena či Velina, jemuž prý říkali také Šafránek. Dle jiných to byl lovecký zámek náležející panu Neptalimovi z Frimburka. Pro nedostatek písemných důkazů však nelze tvrdit nic určitého. Lid si však – jako o Koudelce – mnohé o Věžišti a jeho majitelích vypravuje.

0 studánce pod Věžištěm

V hradě na Věžišti kdysi bývalo hlučno a proudil tam veselý život. V té době tam vládl mocný a bohatý, ale také hrdý a ukrutný pán. Jeho poddaní si o něm mnoho vypravovali.

Měl mladinkou dceru, krásnou jako jarní jitro. Byla urostlá jak břízy kolem hradu, pleť měla podobnou bílé růži a na tváři ruměnec jemný jak prvý pozdrav dne. Oči se smály modrem chrp a vlasy by jí víly záviděly. Spadaly jí zlatem v kučerách až k pasu. Když se usmála, byl by člověk zpíval a když zaplakala, truchlil by s ní.

A dobrá byla jako matka země. Její srdce cítilo hoře s poddaným i žebrákem, který k ní u cesty vztahoval dlaň o almužnu. Lid ji jmenoval andělem a vítal, kdekoli se zjevila.

Měli ji rádi všichni, nejvíce však Jeník, syn robotníka, jehož stavení stálo u cesty od Věžiště k Jelení. Jeník byl hezký hoch a bylo v něm cosi jiného, jemnějšího než v ostatních selských chasnicích. Uměl se svým temným okem podívat tak upřímně, že naráz každého získal, i hradní slečnu, jež z jeho očí vyčetla utajený plamen lásky. Není divu, že kouzelný kvítek první lásky vypučel i v jejím srdci a mlčenlivý les se stal svědkem prvních projevů jejich citů.

Scházeli se u studánky Železné, tehdy ještě hluboké, a šeptali si steré přísahy věrnosti. Jejich důvěřivé mládí spoléhalo v sílu lásky, o níž doufali, že přemůže všechny překážky. Nepřemohla však.

Nešťastný osud vedl kroky hradního pána, vracejícího se za šera z honu, právě kolem studánky. Takřka šílel hněvem, když uviděl svou dceru v náručí robotného chána, jak jinocha nazval. Jeho lovecký tesák zasvištěl a jinoch se skácel k zemi. Dívka si myslela, že je mrtev a skočila do studánky.

Otec zoufale ujížděl z místa činu, aby přivolal pomoc. Hoch se zatím probral z mdloby, a když viděl, co se stalo, následoval dívku. Tak prchlivost zmařila oba životy.

Krátce nato zemřel hradní pán. Ale ani po smrti nemá pokoje. Když se na Velký pátek zpívají v kostele pašije, vyjíždějí z Věžiště černé kočáry. V nich sedí tvrdý otec s příbuznými a divokou jízdou letí ke studánce, kde žalostně volá dceru i jejího milence, aby vystoupili z chladné vody, že jim navrátí šťastší života.

Jak Jan Žižka dobýval Věžiště

Historicky sice není zjištěno, zdali slavný vojevůdce husitských vojsk válečně působil v naší krajině, ale z jeho tažení vůbec a z událostí, jimiž se tato doba dotkla sousedních měst Vysokého Mýta a Hradce Králové, je možné pravděpodobně usuzovat, že jeho vojska táhla i naší krajinou.

Již jsme slyšeli, že mu pověst připisuje zánik koudeleckého hradu. Není tedy divu, že lidové vyprávění přidalo jeho jméno i k pověstem o hradu na Věžišti.

Když sem na jednom tažení zabloudila husitská vojska kališnická, oblehla i tento hrad, jehož držitelem nebyl přívrženec kalicha a pod obojí. Žižka vyslal pod parkány parlamentáře, který ohlásil, že nevzdá-li se hrad, než obléhatelé uvaří oběd, zaútočí naň.

Rytíř hradu vyšel na hlásku, aby se přesvědčil o síle obléhatelů. Všechny svahy, nad nimiž se hrad vypínal, se černaly vozy, hákovnicemi i houfnicemi a také vojska byla přesila. Poznal, že každý odpor nečetné posádky by byl šílenstvím. Sešel dolů, kázal otevřít hradní bránu, spustit visutý most a odhodlal se pokorit nepřemožitelnému vůdci a prohlásit, že se hrad vzdává bez boje.

Žižka přijal rytíře, který se zavázal nic proti husitskému hnutí nepodnikat, pak sešikoval svoje voje a odtáhl přes Litomyšl na Moravu.

Jak zanikl hrad na Věžišti

Pán na Věžišti, rytíř Velinger, Velen či Velin, dle jiných zvaný Šafránek, přišel s jedním svým mocným rytířským sousedem do sporu. Pověst neříká, co bylo příčinou, ale můžeme si snadno domyslit zvyky a mravy středověku, kdy rytířství bylo v plné slávě.

Rytířské spory se nesrovnávaly na soudech. Pánové si je vyřizovali s meči v ruce a pravdu měl ten, kdo zvítězil. Uražený rytíř pak sebral svůj branný lid a vytáhl proti hradu soupeře. Podařilo-li se mu hrad dobýt, obvykle jej vydrancoval a pak připojil se vším ke svému zboží. Běda, nepodařilo-li se přepadeným zachránit útekem. Čekala je hladomorna nebo smrt.

Tak tomu bylo, když na Věžišti vládl rytíř Šafránek. Od vypuknutí sporů se sousedem bylo na hradě rušno. Byly opravovány a zesilovány valy, z podhradí se na hrad svážely zásoby a posádka bděla na stráži dnem i nocí. Již se zdálo, že rytířský soused od své hrozby upustil. Ale jednoho časného rána byl rytíř na Věžišti vyburcován ze spánku. Ostražitý hradní mu hlásil, že se ke hradu blíží nepřítel. Jak to uslyšel, rychle se opásal mečem, nasadil helmici a spěchal na hlásku. Přesvědčil se. Jeho svárlivý soused patrně získal posilu ještě jinde a táhl proti němu s četným vojskem. Teď poznával, že mu nastávají kruté chvíle, ba byl přesvědčen, že jeho tvrz této síle neodolá. Než sešel, nepřítel již rykem a ječením polnic prozrazoval svůj úmysl. Útok na hrad začal.

Rytíř Šafránek nejprve pod ochranou věrného sluhy zachránil tajnou chodbou svou choť a synka. Sám se pak vrátil na valy mezi obránce hradu. První útok odrazili, avšak s velkými ztrátami. Bylo patrné, že další obrana by byla jen zoufalým pokusem. Zavelel tedy k ústupu a chtěl se i svůj lid zachránit, prchal zadní brankou směrem k Velinám. Tam však byl nepřítelem zaskočen. Rozpoutal se zoufalý boj na život a na smrt.

Již se zdálo, že se s čeledí proseká, když v tom padl smrtelně zraněn. Bylo po bitvě. Čeleď bez vůdce viděla, že není zbylí a vzdala se. Jen málo se jich zachránilo útekem. Vítězové pak hrad vyloupili a zapálili.

Šafranice

Když vítězný nepřítel odtáhl od zrušeného hradu a požár na Věžišti dokončil dílo zkázy, vrátili se někteří z čeledi ubitého rytíře, kterým se podařilo ukrýt v hustých lesích. Vrátili se, aby svého pána a padlé druhy se vši úctou uložili k poslednímu odpočinku.

Očistili tělo svého bývalého pána, vykopali svými meči hrob hluboký tři sáhy, vystlali jej vonným chvojem a v tichém smutku rytíře pohřbili. Na hrob pak nanесли tři sáhy vysokou mohylu. Na paměť po zemřelém byla mohyla nazvána Šafranice a dědina v blízkosti pojmenována Veliny.

Šafranice se nachází na západním konci Velin. Mohylu byste tam však hledali marně. Hraběnka z Jelení, které se tato pověst donesla, dala mohylu se svolením majitele rozvést. Při rozvážení byl nalezen jen zlámaný kord a malý železný křížek, na němž byla podoba zlatého Ježíška. Louku srovnali, ale do hloubky nekopali. Snad nevěděli, že rytíř dřímá svůj sen jen tři sáhy pod zemí.

Poklad na Věžišti

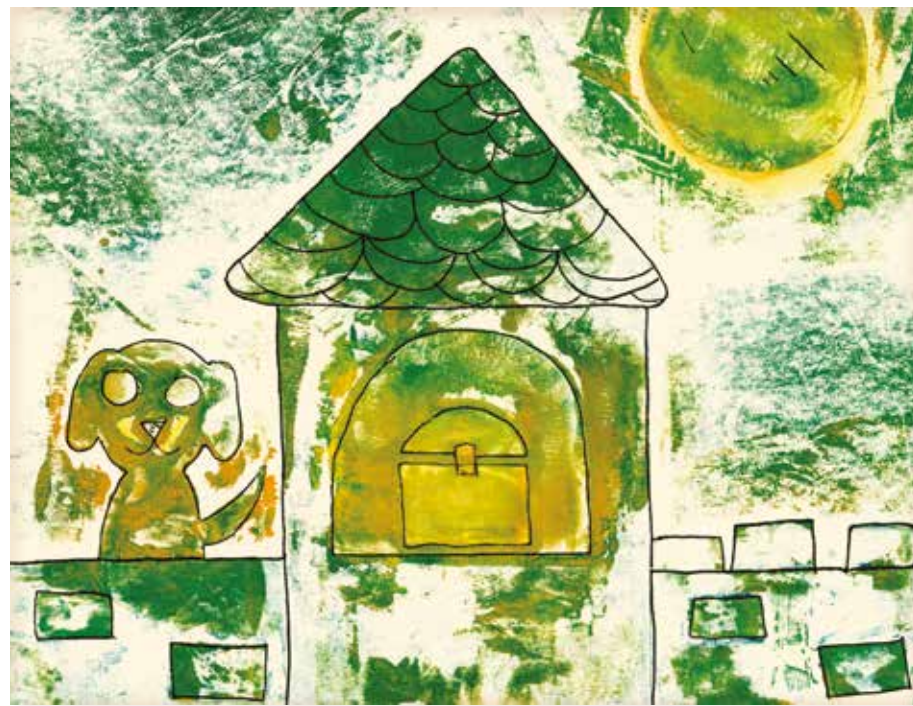
Žádný středověký hrad nebyl bez nějaké tajemné chodby, jež ústila hodně daleko a skrytě od hradu samotného a sloužila pro případ, aby se mohla přemožená nebo nenadále přepadená posádka zachránit, když jakákoli obrana hradu byla už nemyslitelná.

Snad takové výpadní štolý byly, ale více si jich přibásnila fantazie lidu. Tak učinila i o hradu na Věžišti. Jsou tam prý hluboké sklepy, z nichž vedly takové tajné chodby – jedna na Javůrku, druhá na Jelení.

Také na Věžišti zůstal ve sklepech veliký poklad, který byl za noci hlídán černým psem. Jiní tvrdili, že občas na Věžišti zajíždí černě oděný pán s paní v kočáře. Pobloudí tu a zase zmizí. Snad se přicházejí přesvědčit, nezmizel-li jejich poklad. Ani tento vybájený poklad nedal spát lidské touze lacino a bez námahy zbohatnout.

Je tomu již hezky dávno, co se dva jinak srdnatí staroholičtí sousedé vypravili v noci na místo hradu, kde tenkrát ještě byly přístupné vchody do sklepů. Vybavili se světlem a sestupovali. Sotva sestoupili na devátý schod, světlo samo od sebe zhaslo. Ovanul je silný vítr a hned postřehl cinkavý zvuk, jako když někdo peníze přesypává.

I kdyby neztratili touto příhodou odvahu, hrůza před strážcem pokladu a obava, aby je neztratil, je donutila opustit co nejdříve sklepení. A tak dodnes zůstala pověst o pokladu na Věžišti obestřena tajemstvím.

Had se zlatou korunkou

Babička Švejnhová z Vysokého Mýta, široko daleko známá kořenářka a vypravěčka pohádek, pověstí, historie rodů a osad, často vypravovala svým vnoučatům o hadu, který byl nositelem lidského štěstí. Byl to had se zlatou korunkou, který žije o samotě v temných a hlubokých lesích, v rozvalinách starého stavení. Je dlouhý, silný a tmavý, pod břichem stříbrný, leskne se jako namaštěný, má moudré oči, stále se olizuje, miluje bílou barvu a pyšní se zlatou korunkou. Zjeví se dobrým a poctivým lidem čistého svědomí, kteří potřebují pomoc. Ten, kdo ho spatří, bude mít v budoucím životě velké štěstí. Ale čiperný objevitel hadího úkrytu mohl zabezpečit štěstí nejen sobě, ale i celému svému rodu do kolikátého kolena, kdyby se hada zmocnil a donesl si ho domů. V chalupách, kde ho měli, se většinou zdržoval pod prahem domu.

Kdo ho spatřil a chtěl se ho zmocnit, nesměl vykřiknout ani promluvit, musel si zapamatovat místo, pospíší si rychle domů, vzít tu nejlepší bílou, čistou plenu, prostříti ji před otvor hadího doupěte a trpělivě čekat opodál. Jakmile had spatří bílou plochu, vyplazí se ven z díry a stulí se dokolečka uprostřed pleny. Podaří-li si vyvolenci donést hada šťastně domů, bude tam blahobyť, dokud stavení neshoří nebo někdo hada nepoctivostí nevyšve, nebo snad dokonce nezabije. Kdo by ale vztáhl na hada se zlatou korunkou ruku, skončí obyčejně na šibenici.

Takový divotvorný had se zdržoval několik století i na pardubickém zámku, a proto se dobře vedlo všem tamním majitelům.

Ale babička neměla nikdy to štěstí ho byt jen zahlédnout, ačkoli se něco nachodila po lesích, když jako mladá sbírala bylinky a houby. Neměla takové štěstí jako třeba jistý Záhoř z Chvojna. Byl to chudý drvoštěp, který bydlel se svojí početnou rodinou na kraji rozlehlých lesů. Jednou káceli panší kus lesa, Záhoř byl u toho a jeho žena s dětmi šla zatím do jiné části lesa na houby. Chodili tiše, nemluvili a ohnutí jen hleděli pozorně do podrostů a mečů. Najednou se matka zastavila u zarostlých zbytků nějakého roubeného stavení, boudy nebo něčeho takového. Vytřeštila oči, položila prst na ústa, aby děti nemluvily, sehnala je mlčky do houfu, vzala za ruce a utíkali domů, jako když je podpálí. Matka celou cestu lámala větvičky, aby našla cestu zpátky na místo, kde spatřila hada se zlatou korunkou. Doma poručila dětem, aby si sedly do houfu a něco si vyprávěly, z truhly vzala bílou, krásně vyšívanou plenu po nebožce bábě a pospíchala do lesa. Před hadí dírou ji prostřela, postavila se za strom a tiše čekala.

Netrvalo dlouho a ven se vyplazil had silný jako řeznická ruka a svinul se uprostřed pleny. Milá Záhořová skočila, sebrala čtyři konce pleny do dlaně a utíkala se vzácným nákladem domů. V síni hada pustila, ten prosmýčl všechny kouty, až se konečně schoval pod práh.

A od té doby měli v chaloupce štěstí. Táta přišel při dobývání pařezů na hrnc peněz, dříví a roští v otýpkách jim neubývalo, ať topili jak topili, nikdo nenašel a neprodal tolik hub jako oni, jejich jediná kravka dojila víc než někde na statku celá stáj, takže bylo vždycky dost mléka, másla i tvarohu, dokonce i na prodej, slepice snášely vejce veliké jako husí a líhla se z nich kuřata černá jako havrani a nesly jako nikdy. Odevšad chodily k Záhořovým sousedky, aby jim prodala vejce na nasazování. Děti jako cibulky, máma jako buchtíčka, táta jako hříb. A jak se strojili! Žádná selka se tak nenesla, děti vyfintěné jako pimprlata a bývalý zedřený chudáš platil o posvácení tvrdým tolarem.

Záhořovi ale zapomněli, že se lidem vede dobře, jen dokud je s nimi had se zlatou korunkou a dokud oni sami nezpyšní. Ale Záhořovou po čase začala tlouci pýcha, nestačil jí malý domek u lesa a dohnala tátu k tomu, aby se odstěhovali někam do kraje, směrem ku Praze, kde si koupili statek.

Zapomněli ale na hada, nevzali ho s sebou, anebo had nechtěl, a to bylo jejich neštěstí.

Netrvalo to ani dva roky a byli na mizině. Přišla zlá bouře, blesk jim zapálil stavení, kroupy pobily celou úrodu a velká voda odplavila půdu z pole. Hned nato přišly nemoci. Záhoř ochrnul na půl těla, takže nemohl nic dělat a jen jako mrzák sedával na pelesti. Cizí lidé je okrádali a Záhořová na všechno nestačila. A tak se třetí rok stěhovali zpět do podhradí, chudší než dřív. Proč? Měli si vážit rodné chalupy a štěstí, jaké v ní vládlo. Měli žít prostě jako vždycky a bylo by dobře. Ale to ta pýcha! Předchází pád.

Seznam literatury, ze které jsme čerpali

Prameny

Hlinecký, Antonín: Za svitu loučí. Rukopis. Regionální muzeum Vysoké Mýto, karton 13

Periodika

Krajem Pernštýnův. Vlastivědný sborník školního okresu pardubického, 1/1920 – 18/1938

Od Trstenické stezky. Vlastivědný sborník okresu litomyšlského, poličského a vysokomýtského, 1/1925 – 25/1950

Literatura

Hálová, Dita; Kurka, Michal (ed.): Dolní Ředice. Historie a současnost, Dolní Ředice 2016

Hraše, Jan Karel: Babiččino vypravování, Praha 1893

Hraše, Jan Karel: Národní pohádky, pověsti a historické obrázky, Praha 1903

Hulpach, Vladimír: Báje a pověsti z Čech a Moravy – Královéhradecko, Praha 2003

Hulpach, Vladimír: Báje a pověsti z Čech a Moravy – Pardubicko, Praha 2005

Klaus, Alois: Pověsti z východních Čech, Nymburk 1906

Kment, Miloslav: Chvojenec. Minulost a současnost obce 1334–2006, Chvojenec 2006

Linhart, Jan a Tomáš: Pověsti a příběhy z Východních Čech, Český Těšín 2002

Linhart, Jan a Tomáš: Pověsti z Pardubicka a z Hradecka, Český Těšín 2000

Lisická, Helena: Z českých hradů, zámků a tvrzí, Praha 1972

Macháček, Lubomír: Poklad na Kunětické hoře a jiné příběhy, Pardubice 1997

Marenčin, Albert; Stejskal, Martin: Labyrintem tajemna aneb Průvodce po tajemných místech Československa, Praha 1991

Rosůlek, František Karel: Pardubicko, Holicko, Přeloučsko II., III., Pardubice 1905, 1909

Rosůlek, František Karel: Pověsti a báje Pardubicka, Pardubice 1932

Sál, František Ladislav: Černá hodinka, Velké Meziříčí 1932

Sál, František Ladislav: Pohádky, pověsti a národní písně královéhradeckého kraje, Hradec Králové 1919

Sedláček, August: Historické pověsti lidu českého, Praha 1972

Šafařík, Antonín: Pověsti Holic, Holice 1920, 1992

Toufar, Pavel: Magická místa Čech a Moravy III., Brno 2005

Vysokomýtsko. Vlastivědné čtení o okrese vysokomýtském

a skutečském, Vysoké Mýto 1931

Wenig, Adolf: České pověsti, Praha 2013

Bez koho by knížka nevznikla

Pardubický kraj

Pardubický kraj se nachází ve východní části Čech. Svou rozlohou (4 519 km²), ale i počtem obyvatel (514 tis. obyvatel) patří k těm menším v České republice. Je složen ze čtyř okresů – Chrudim, Pardubice, Svitavy a Ústí nad Orlicí. Když se řekne Pardubice, tak se všem vybaví perník, který k tomuto kraji neodmyslitelně patří.

Posláním samosprávy Pardubického kraje je pečovat o území a rozvoj celého regionu a trvale usilovat o spokojený život všech jeho obyvatel. V praxi to představuje celou řadu aktivit v mnoha oblastech. Ty nejzásadnější z nich, jako jsou zdravotnictví, školství nebo doprava, kraj zajišťuje přímo prostřednictvím vlastních organizací.

Na podporu smysluplných a udržitelných projektů z ostatních oblastí Pardubický kraj každoročně vyčleňuje ze svého rozpočtu část svých finančních prostředků. Díky tomu jsou podporovány projekty, které vycházejí ze znalosti věci a které vznikají přímo v jádru problému. Tímto tedy děkujeme za finanční podporu projektu „Rozvoj území MAS Holicko v roce 2024“ z Programu obnovy venkova Pardubického kraje.

Základní umělecká škola Karla Malicha

Hudební škola – tak zněl první název školy, pod kterým město Holice v roce 1952 školu založilo. Od tohoto roku bylo zahájeno vzdělávání dětí z Holic a okolí profesionálními hudebníky. V šedesátých letech postupně škola rozšířila výuku i o další obory – výtvarný, taneční a literárně dramatický. A od roku 2014 je spojována se jménem zdejšího rodáka a světového výtvarníka Karla Malicha.

Po předcházející úžasné zkušenosti s tvorbou knížky o osobnostech Holicka jsme si dovolili oslovit učitelky výtvarného oboru ZUŠ Karla Malicha, zda by nám opět pomohly vytvořit knížku o našem regionu. K naší velké radosti souhlasily, a tak v průběhu 2. pololetí školního roku 2023/2024 svěřenci učitelek Mgr. Edity Slabé a Mgr. Lenky Jandové Prokešové vytvořili všechny zde zveřejněné ilustrace. Děkujeme za nádherné zpracování a zápal pro věc.

Další spolupracovnice a spolupracovníci

Tímto bychom chtěli upřímně poděkovat další řadě lidí, bez nichž by se tato knížka nemohla stát skutečností.

Zejména místní starostky a starostové nám pomohli s hledáním více i méně známých pověstí a povídek ze svých obcí a poskytli nám mnoho důležitých informací.

Skvělý byl i sběratel pověstí Lukáš Peška, kterého nic neodradilo a zvládl najít zajímavé příběhy i tam, kde to jiní vzdali.

Jako poslední měla tuto knížku ve svých rukách MgA. Silvie Vondřejcová. Bez jejího úžasného grafického oka by knížka skončila v šuplíku a nikdo by o ni ani nezavdal.

Jsmе nezávislí na politickém rozhodování – ačkoliv se v průběhu let změnili představitelé politických stran, vlády, kraje nebo i obcí, tak MAS Holicko tu stále aktivně působí. Naší jednoznačnou výhodou je to, že fungujeme na základě tak zvaného principu LEADER. To ve zkratce znamená, že prostřednictvím partnerství a metody „zdola nahoru“ se snažíme najít společnou řeč nad potřebami a prioritami, aby život na Holicku byl příjemnější, bezpečnější a radostnější pro většinu místních obyvatel. Proto jsme s místními obyvateli neustále v kontaktu – ptáme se, posloucháme a reagujeme na jejich potřeby.

Naším cílem je „HOLICKO – REGION PLNÝ ŽIVOTA“. Sami uznajte, že se rozhodně nejedná o jednoduchý úkol. Je potřeba rozvíjet vícero oblastí najednou, tak aby Holicko **mělo všech pět P: „Prestižní * Prosperující * Přitažlivý * Přívětivý * Přátelský region“.** Proto se vytvářením různých oborových partnerství zaměřujeme zejména na podporu regionálního školství, zájmového vzdělávání, sociálních služeb, regionálních výrobců, cestovního ruchu nebo energetiky.

Od roku 2009 aktívne získaváme dotačné prostriedky pro Holicko, ktoré ďalej prierozdeľujeme do území. Jednalo sa o projekty zaměřené na rozvoj občanské vybavenosti a spolkových aktivít v obcích, zlepšení kvality vzdelávání nebo poskytování sociálních služeb, zvýšení bezpečnosti silničního provozu, investice do provozoven drobných podnikatelů a mnoho dalších. Podstatné na tom je, že projekty, ktoré jsme podpořili, vybírali lidé z Holicka, kteří vědí, co je potřeba upřednostnit, aby se nám tu všem dobře žilo.

Více o naší činnosti naleznete zde: <https://www.holicko.cz/>

Obsah

Býšť

- císaři Josefovi a založení Hrachoviště 4
- obrázku Panenky Marie 5

Dolní Roveň

- ohnivém muži a světýlkách 6

Dolní Ředice

- Prašivcovi 8
- Pecák čertem 9
- Strašidlo 10
- Poklad na Žernově 11

Holice

- Lesnička služkou u Blažků 12
- Holický ohnivý muž 14
- Růže na Mořánku 16
- Pověst o zániku holického hradu 18
- haltýři 19
- Vodník 20
- holickém čaroději 21
- uhlířově synu 24
- původu jména Tarasnice 26
- silném Janatovi 27
- Koudelecký klášter 28
- Koudelecký hrad 30
- Poklad na Koudelece 32
- Vodník a panna 33
- Jarmark v Blatech 34
- Sebevrah 36
- původu Trauerdorfu čili Roveňska 38
- Černém kříži 40
- Muzikant a světélka 42
- prelátu Formánkovi 43

Horní Jelení

- ztracených zvonech 44
- Pecáku 46
- Cikánčino proroctví 47
- Ohnivý muž 48
- Heřmanovi z Bubna 50
- Ještě jedna o panu Heřmanovi 52
- světýlkách 53
- rybníce na dolním mlejniku 54
- Travičky 55

Horní Ředice

- Zakopaný poklad 56
- Propadlá vesnice 57
- Větrný mlýn u Horních Ředic 58
- ředickém vodníkově 59
- Kříž v Žernově 60

Chvojenec

- chvojeneckém hradu 61
- Babiččino vypravování o chvojeneckém hradu 62

Jaroslav

- Mařence 63

Nová Ves

- duchovi 64

Ostřežín

- původu lázní Javůrka 65
- Na Milence 66

Poběžovice u Holic

- Pověsti lesů Poltruby a Studené vody 68

Radhošť

- Jak hastrmana ve mlýně uvázali 70

Trusnov

- Bubenice 71
- Co se vypravuje o Vojance 72
- Hrobkách 73
- Původ jména Lodrant 74

Týniště

- Diviška 75

Uhersko

- Porážka Švábů 76

Veliny

- Pověst o hradu na Věžišti 77
- studánce pod Věžištěm 78
- Jak Jan Žižka dobýval Věžiště 79
- Jak zanikl hrad na Věžišti 80
- Šafranice 82
- Poklad na Věžišti 83

Vysoké Chvojno

- Had se zlatou korunkou 84

Zpracovala a vydala: **MAS Holicko, o.p.s.**

Holubova 1, 534 01 Holice

www.holicko.cz

mas@holicko.cz

Sběratel pověstí: Lukáš Peška

Ilustrace: žáci výtvarného oboru ZUŠ Karla Malicha

pod vedením učitelek Mgr. Edity Slabé a Mgr. Lenky Jandové Prokešové

Obálka a grafická úprava: MgA. Silvie Vondřejcová

Rok vydání: 2024

Publikace byla podpořena z Programu obnovy venkova Pardubického kraje

Pardubický kraj

